

Tahallisuus kunnianloukkause rikoksissa

Lapin yliopisto
maisteritutkielma
Hanna Pikkuhookana
rikosoikeus
kevät 2017

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Tahallisuus kunnianloukkausrikoksissa

Tekijä: Hanna Pikkuhookana

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Rikosoikeus

Työn laji: Tutkielma Laudaturtyö Lisensiaatintyö Kirjallinen työ

Sivumäärä: VII + 68

Vuosi: kevät 2017

Tiivistelmä:

Tutkielman tarkoituksena on selvittää vaadittavan tahallisuuden raja kunnianloukkausrikoksissa (RL 24:9). Tahallisuuden alarajaa on hankala määrittää yksiselitteisesti. Tahallisuuden ja tuottamuksen välinen rajanveto on merkittävä, koska samalla ratkaistaan rangaistavan ja rankaisemattoman teon ero. Rikoslain yleisten oppien uudistuksen jälkeen tahallisuudesta säädetään laissa. Kuitenkin säännös koskee vain tahallisuutta suhteessa teon seurauksiin. Kunnianloukkausrikoksissa tahallisuus on olosuhdetahallisuutta, joten suoraan laista ei käy ilmi vaadittavan tahallisuuden alaraja. Kunnianloukkausrikokset ovat rangaistavia vain tahallisena, joten tahallisuuden alaraja on samalla rangaistavan teon alaraja.

Tahallisuuden arviointiin kunnianloukkausrikoksissa vaikuttavat useat eri tekijät. Tahallisuutta arvioidaan eri tavalla RL 24:9.1:n 1 kohdassa ja 2 kohdassa. 1 kohdassa tekijän täytyy pitää esittämänsä väitettä varsin todennäköisesti valheellisena. Arviointiin vaikuttavat muun muassa tiedon varmistamiseen käytetyt lähteet, lähteiden luotettavuus ja esitetyn väitteen luonne. Jos esitetään henkilön syyllistyneen rikokseen, vaaditaan vahvempia perusteita kuin silloin, jos väitetään kokon tehneen huonon ruoka-annoksen.

Toisessa kohdassa arviointiin vaikuttaa se, halvennetaanko toista tosia väitteitä esittämällä vai muuten. Jos kunnianloukkaus tehdään tosia väitteitä esittämällä, vaadittava tahallisuus on korkeampi. Tekijän täytyy tehdä tietoinen päätös toisen halventamisesta eli tekijällä on loukkaamistarkoitus. Loukkaamistarkoituksen arviointiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa missä muodossa väite on esitetty, missä tilanteessa ja onko väitteen esittäminen perusteltua.

Tutkielma on lainopillinen työ, jonka tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö kansallisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön mukaan. Kansalliseen lainsäädäntöön vaikuttaa paljon Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Tutkielman keskeisimmät oikeuslähteet ovat korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut. Lisäksi lähdeaineistona olen käyttänyt hallituksen esityksiä sekä oikeuskirjallisuutta.

Avainsanat: rikosoikeus, kunnianloukkaus, tahallisuus

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuskohde	1
1.2. Tutkimusmetodi	2
1.3. Työn rakenne	3
1.4. Rikoksen käsitteestä	3
2. Tahallisuus	6
2.1. Tahallisuuden ulottuvuudet	6
2.2. Peittämisperiaate	7
2.3. Seuraustahallisuus	8
2.3.1. Tarkoitustahallisuus	9
2.3.2. Varmuustahallisuus	10
2.4. Tahallisuuden alin aste	10
2.4.1. Eri teorit	10
2.4.2. Todennäköisyystahallisuus	12
2.5. Olosuhdetahallisuus	13
2.5.1. Olosuhdetahallisuus ja tunnusmerkistöerehdys	14
2.5.2. Olosuhdetahallisuus oikeuskirjallisuudessa	16
2.5.3. Olosuhdetahallisuus oikeuskäytännössä	17
3. Yleistä kunnianloukkausrikoksista	19
3.1. Kunnianloukkausrikoksen asianomistaja	21
3.2. Kunnianloukkausrikoksen tekijä	22
3.2.1. Joukkotiedotusvälineet	22
3.3. Näyttötaakka kunnianloukkausrikoksissa	25
3.4. Kunnianloukkaus Euroopan ihmisoikeussopimuksessa	27
3.4.1. Uusi punnintasäännös, RL 24:9.4 §	29
3.4.1.1. Lausuman sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet	30
3.4.1.2. Hyväksyttävyyys	30
4. Sellaisen valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä	31
4.1. Valheellinen tieto tai vihjaus	32
4.1.1. Arvoarvostelmat ja tosiasiaväitteet	34

4.1.2.	Lähdesuoja	37
4.1.3.	Lähteiden luotettavuuden arviointi	39
4.1.4.	Pitääkö esitetyn väitteen tulla kolmansien tietoon?	42
4.2.	Ovatko esitetyt tiedot tai väitteet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa?	44
4.3.	KKO:n ratkaisuja, joissa on arvioitu tahallisuutta RL 24:9.1:n 1 kohdan mukaan	46
4.3.1.	KKO 2006:10	46
4.3.2.	KKO 2010:88	47
4.3.3.	KKO 2013:15	48
4.3.4.	KKO 2013:100	49
4.4.	Yhteenveto tahallisuudesta RL 24:9.1:n 1 kohdassa	50
5.	Kunnian loukkaaminen muilla tavoilla	52
5.1.	Tosien väitteiden esittäminen	53
5.2.	Arvostelun vapaus	57
5.3.	Yhteenveto tahallisuudesta RL 24:9.1:n 2 kohdassa	61
6.	Törkeä kunnianloukkaus	62
6.1.	Suurta vahinkoa tai kärsimystä	63
6.2.	Kokonaistörkeys	64
7.	Yhteenveto tahallisuuden sisällöstä kunnianloukkausrikoksissa	66

Lähdeluettelo

Oikeuskirjallisuus ja artikkelit

Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils:
Kriminalrättens grunder. Uppsala 2010.

Frände, Dan:
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2013:69. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2013:II s. 149 - 152. Tallinna 2014.

Frände, Dan:
Yleinen rikosoikeus. Porvoo 2012.

Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu:
Ihmisoikeudet – käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Porvoo 2013.

Honkasalo, Brynolf:
Suomen rikosoikeus. Erityinen osa II. Hämeenlinna 1970.

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo:
Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki 2010

Kuosma, Tapio:
Sananvapaus: demokratian peruspilari. Espoo 2015.

Koponen, Pekka:
Ongelmallinen olosuhdetahallisuus meillä ja Yhdysvalloissa – ovatko systematiikka ja yhdenvertaisuus ylläpidettävissä?, Defensor legis N:o 1/2007 s. 37-53

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka:
Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Juva 2009.

Lappi-Seppälä, Tapio:
Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus II, Lakimies 1/2004, s. 3-36

Matikkala, Jussi:
Tahallisuuden alimmasta asteesta. Lakimies 7/1991 s. 926-980

Matikkala, Jussi:
Tahallisuus rikosoikeudessa. Vammala 2005.

Neuvonen, Riku:
Yksityisyyden suoja Suomessa. Viro 2014.

- Nuutila, Ari-Matti:
Rikoslain yleinen osa. Helsinki 1997.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti:
Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. Helsinki 2013.
- Tiilikka, Päivi:
Journalistin sananvapaus. Juva 2008.
- Tiilikka, Päivi (A):
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2007:70. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2007:II s. 59-61. Jyväskylä 2008.
- Tiilikka, Päivi:
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2010:88. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2010:11 s. 323-326. Hämeenlinna 2011
- Tiilikka, Päivi:
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2013:15. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2013:I s. 133-137. Vilna 2013
- Tiilikka, Päivi:
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2013:100. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2013:11 s. 394-399. Tallinna 2014.
- Tiilikka, Päivi (B):
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2013:70. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2013:11 s. 160-165. Tallinna 2014.
- Utriainen, Terttu:
Rikosoikeus. Teoksessa Niskanen, Maarit (toim.): Oikeusjärjestys osa II. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, sarja C 57. Rovaniemi 2011.
- Vihriälä, Helena:
Tahallisuuden näyttäminen. Helsinki 2012.
- Viljanen, Pekka:
Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2007:56. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2007:I s. 370-373. Jyväskylä 2007.

Virallislähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, HE 44/2002 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta, HE 19/2013 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi, HE 184/1999 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto 36/1998 vp hallituksen esityksestä 239/1997 vp

Muut lähteet

Oikeusministeriön mietintö Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. 24/2012. Saatavissa:

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisu/julkaisuarkisto/242012sananvapausrikoksetvainoaminenjaviestintärauhanrikkominen/Files/OMML_24_Sananvapausrikokset_tyoryhma_148s.pdf . (käyty 18.12.2016)

Oikeusministeriön mietintö Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. 54/2010. Saatavissa:

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisu/julkaisuarkisto/542010sananvapausyksilonsuojajalahdesuojaruotsissanorjassajaaankomaissasekaeuroopanihmisoikeustuomioistuimenratkaisukaytannossa/Files/OMML_54_2010_selvitys.pdf . (käyty 18.12.2016)

Oikeustapaukset

KKO 2005:1

KKO 2006:10

KKO 2006:62

KKO 2015:16

KKO 2007:56

KKO 2007:70

KKO 2010:88

KKO 2011:101

KKO 2013:15

KKO 2013:69

KKO 2013:70

KKO 2013:100

KKO 2014:54

Alithia Publishing Company Ltd ja Constantinides v. Kypros, EIT 22.5.2008
Fedechenko v. Venäjä, EIT 11.2.2010
Petrenco v. Moldova, EIT 30.3.2010
Ruokanen v. Suomi, EIT 6.4.2010
Mariapori v. Suomi, EIT 6.7.2010
Kasabova v. Bulgaria, EIT 19.4.2011

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskohde

Kunnianloukkausrikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 24 luvun 9 §:ssä. Kunnianloukkaukseen syyllistyy se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa (RL 24:9.1:n 1 kohta). Kunnianloukkaukseen syyllistyy myös se, joka muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista (RL 24:9.1:n 2 kohta). Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen (RL 24:9.2).

Rikoslain 3 luvun 5 §:ssä säädetään syyksiluettavuudesta. Rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus tai tuottamus. Rangaistuksen tuomitseminen edellyttää, että tekijä osoittaa teossaan rangaistavaa syyllisyyttä. Tekijällä on täytynyt olla toisin toimimismahdollisuus, eli teon täytyy perustua tekijän omaan valintaan.¹ Rikoslaisissa on yleinen tahallisuusvastuu. Lähtökohta on, että jos laissa ei oteta kantaa vaadittavaan syyksi lukemisen lajiin, teosta rangaistaan vain, jos tekijä on toiminut tahallisesti. Teosta ei voida rangaista tuottamuksellisena, ellei siitä erikseen säädetä.

Kunnianloukkaus on rangaistava vain tahallisena. Tahallisuuden ja tuottamuksen välinen rajanveto on merkittävä, koska samalla ratkaistaan rangaistavan ja rankaisemattoman teon ero. Tutkielmani tutkimuskysymys onkin tahallisuuden sisältö ja raja kunnianloukkausrikoksissa. Tarkastelen tahallisuuden alinta astetta RL 24:9.1 1 kohdan ja 2 kohdan osalta erikseen. Koska ensimmäisen kohdan mukaisia kunnianloukkausrikoksia tehdään paljon joukkotiedotusvälineissä, tutkin sitä, mikä merkitys lähdesuojalla on tahallisuusvastuuseen sekä lähteiden merkitystä ja niiden luotettavuuden arviointia. Toisen kohdan tilanteissa tutkin erityisesti toisen halventamista tosia väitteitä esittämällä verrattuna muilla tavoilla halventamiseen.

Hallituksen esityksen (19/2013 vp) mukaan kunnianloukkausrikoksissa eri tilanteisiin soveltuva tarkkaa tahallisuuden rajaa ei voida etukäteen tarkoin määrittää.² Laillisuus- eli legaliteettiperiaatteen mukaan (RL 3:1) rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen

¹ HE 44/2002 vp, s. 69.

² HE 19/2013 vp, s. 46.

teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa säädetty rangaistavaksi. Myös rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. Legaliteettiperiaate edellyttää, että kansalaiset tietävät etukäteen ne edellytykset, joiden vallitessa he lain mukaan voivat syyllistyä rikokseen.³ Se, ettei rankaistavaa tekoa ja tahallisuuden tarkkaa rajaa ole määritelty laissa, voi olla osittain legaliteettiperiaatteen vastaista. Tutkielmani yhtenä tavoitteena on selvittää, onko oikeuskäytännöstä vedettävissä johtopäätöstä siitä, missä tahallisuuden raja kulkee.

Kunnianloukkauksen tunnusmerkistön toteutumisen arviointiin ei vaikuta vain kansallinen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö, vaan kunnianloukkauksen täyttävän teon arvioinnissa on otettava huomioon sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena. Arviointiin vaikuttavat siten merkittävästi Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamat ratkaisut siitä, kuinka ihmisoikeussopimusta tulkitaan.

Tahallisuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 6 §:ssä. Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aihetumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.

Tahallisuuden määritelmä otettiin rikoslakiin vasta vuoden 2004 yleisten oppien uudistuksen yhteydessä. Tahallisuutta koskevaa pykälää sovelletaan kuitenkin vain seurausrikoksiin, eli kun tarkastellaan tahallisuuden suhdetta teolla aiheutettuihin seurauksiin. Kunnianloukkaussäännöksen ensimmäisessä kohdassa on kyse kuitenkin olosuhdetahallisuudesta. Tutkimuskysymykseni yksi osa onkin olosuhdetahallisuuden sisältö ja raja.

1.2. Tutkimusmetodi

Tutkielmani on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen. Oikeusdogmaattisesta tutkimuksesta keskeisin tutkimusongelma on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö tietyssä oikeusongelmassa. Tavoitteena on löytää vastaus kysymykseen, kuinka aktuaalisessa tilanteessa pitäisi toimia voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaan. Oikeusdogmaattinen tutkimus keskittyy oikeusjärjestykseen kuuluvien

³ Matikkala 1991 s. 972.

sääntöjen tutkimiseen ja niiden tulkitsemiseen. Oikeusdogmatiikka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan.⁴

Tutkielmassani selvitän, mikä on kunnianloukkausrikoksissa vaadittavan tahallisuuden sisältö voimassa olevan kansallisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön mukaan. Kansalliseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön vaikuttaa paljon Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Tutkielmani keskeisimmät oikeuslähteet ovat siten korkeimman oikeuden ratkaisut sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut. Lisäksi olen käyttänyt lähdeaineistoina hallituksen esityksiä sekä oikeuskirjallisuutta.

1.3. Työn rakenne

Tutkielmani jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa eli luvussa kaksi käsittelem tahallisuutta yleisesti. Käyn läpi tahallisuuden eri asteet ja tahallisuuden suhteessa seurauksiin ja olosuhteisiin. Käsittelem lyhyesti oikeustieteessä esitettyjä teorioita tahallisuuden alarajasta.

Seuraavissa luvuissa käsittelem tahallisuutta kunnianloukkausrikoksissa. Esittelen ensin kunnianloukkausrikoksia koskevaa kansallista lainsäädäntöä ja kunnianloukkausrikosten arviointiin vaikuttavaa eurooppalaista oikeuskäytäntöä. Tutkin tahallisuutta erikseen kunnianloukkauksäännöksen 1 momentin ensimmäisen ja toisen kohdan osalta. Käyn läpi arviointiin vaikuttavia korkeimman oikeuden ratkaisuja sekä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja.

1.4. Rikoksen käsitteestä

Oikeustieteessä on esitetty useita eri rakennemalleja rikoksen käsitteestä. Rikoslain yleisen osan kokonaisuudistuksessa lakiin ei otettu mitään tiettyä rakennemallia, vaikka hallituksen esityksessä 44/2002 otetaan esiin rikoksen käsitteen kolmiportainen malli. Rikoslain uudistuksessa pyrittiin systeeminutraalisuuteen, eli säännökset ovat ymmärrettävissä ja tulkittavissa ilman rakennemallin tuntemusta.⁵

Lain esitöissä mainitaan legaalinen rikoskäsite: rikos on laissa rangaistavaksi määrätty teko. Jotta teosta voidaan tuomita rangaistus eli teko on rikos, kaikkien rikoksen

⁴ Husa ym. 2010 s. 20.

⁵ HE 44/2002 vp, s. 9.

edellytysten tulee täytyä. Rikosvastuun edellytykset on perinteisesti ymmärretty kolmiportaisen rakenteen kautta. Rikoksen edellytyksiä ovat teon tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus ja tekijän syyllisyys. Rikos on siten tunnusmerkistön mukaisesti oikeudenvastainen teko, joka osoittaa tekijässään syyllisyyttä.⁶ Monet rikoksen edellytykset ilmenevät suoraan laista, mutta eivät kaikki. Rikoslain yleisen osan uudistuksen myötä vastuun edellytyksistä säädetään rikoslain 3 luvussa ja vastuuvapausperusteista 4 luvussa. Rikosoikeudelliset vastuusäännöt jaetaan vastuun edellytyksiin ja vastuuvapausperusteisiin.

Oikeustieteessä on esitetty eri ratkaisumalleja rikoksen yksittäisten edellytysten sijoittamisesta kolmeen pääryhmään. Suomessa on perinteisesti käsitelty tahallisuutta ja tuottamusta syyllisyyteen kuuluvina ja syyksiluettavuuden alakäsitteenä, mutta oikeuskirjallisuudessa tahallisuus ja tuottamus on luokiteltu tunnusmerkistön osaksi. Esimerkiksi Dan Frände luokittelee tahallisuuden ja huolimattomuuden tunnusmerkistön mukaisuuden ainesosiksi. Tahallisuuden sisältö on kuitenkin sama riippumatta siitä, mihin tahallisuuden ajatellaan kuuluvan rikoksen käsitteen rakenteessa.⁷ Hallituksen esityksessä 44/2002 tahallisuus ja tuottamus käsitellään perinteisesti syyllisyyden osana.

Tunnusmerkistön käsite voidaan jakaa erityiseen tunnusmerkistöön ja yleiseen tunnusmerkistöön. Erityinen tunnusmerkistö viittaa niihin lakiin kirjattuihin edellytyksiin, joiden tulee olla täytetty, jotta käsillä olisi rikos. Erityisen tunnusmerkistön sisältö ilmenee rikoslain erityisestä osasta. Yleisellä tunnusmerkistöllä tarkoitetaan yleisiä kaikkia rikoksia koskevia sääntöjä ja edellytyksiä, joiden tulee olla täytetty, jotta teko olisi rikos. Yleiseen tunnusmerkistöön kuuluvat vaatimus teosta, syy-yhteydestä, subjektiivisesta syyksiluettavuudesta ja syyllisyydestä.⁸

Teko, joka on tehty niin sanotun oikeuttamisperusteen oikeuttamana, ei voida pitää rikoksena eikä siitä voida tuomita rangaistusta.⁹ Erityisen tunnusmerkistön mukainen teko on samalla myös oikeudenvastainen, ellei tilanteessa ole käsillä oikeuttamisperusteet.¹⁰ Oikeuttamisperusteet ovat yleisiä poikkeussääntöjä

⁶ HE 44/2002 vp, s. 9, Frände 2012 s. 8.

⁷ Frände 2012 s. 12, Vihriälä 2012 s. 165.

⁸ HE 44/2002 vp, s. 10.

⁹ HE 44/2002 vp, s. 9.

¹⁰ Frände 2012 s. 10.

oikeudenvastaisuudesta. Oikeuttamisperusteet ilmaistaan laissa sanoilla ”on sallittu”.¹¹ Oikeuttamis- eli vastuuvapausperusteet ovat rikoslain neljännessä luvussa. Oikeuttamisperusteita ovat muun muassa tunnusmerkistöerehdys, kieltoerehdys ja hätävarjelu (RL 4:1-4 §). Teko on tunnusmerkistön mukainen, jos käsillä olevat seikat (oliot), jotka mahtuvat tunnusmerkistökuvauksen piiriin. Oikeuttamisperuste merkitsee sitä, että käsillä olevat seikat (oliot) toteuttavat jonkin oikeuttamisperusteen. Oikeudenvastaisuus on siis oikeusjärjestyksen tietyille tilanteille antama luonnehdinta.¹²

Hallituksen esityksen 44/2002 mukaan syyllisyysvaatimus sisältää tekijän syyntakeisuuden ja arvion tekijän moitittavuudesta eli syyksiluettavuuden.¹³ Rikoslain 3 luvun 4 §:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen. Henkiseen terveyteen perustuva syyntakeettomuus arvioidaan kahden peruskriteerin valossa. Lähtökohtana on lääketieteen keinoin todistettavissa olevat seikat, esimerkiksi mielisairaus tai vakava mielenterveyden häiriö. Toiseksi arvioidaan sitä, kuinka tällaiset seikat ovat vaikuttaneet tekijään: onko hän ymmärtänyt tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta, taikka onko hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään ollut ratkaisevasti heikentynyt. Syyntakeettomuuden ja täyden rikosoikeudellisen vastuun väliin sijoittuu alentunut syyntakeisuus (RL 3:4.3 §). Alentunut syyntakeisuus otetaan huomioon rangaistusta määrättäessä rangaistusasteikkoa lieventävänä perusteena. Päihtymystä ei oteta syyntakeisuusarvioinnissa huomioon, ellei siihen ole erityisen painavia syitä (RL 3:4.4 §).

Rikoslain yleisten oppien uudistuksessa lakiin otettiin tahallisuuden ja tuottamuksen määritelmä. Tuottamuksesta säädetään rikoslain 3 luvun 7 §:ssä Säännös sisältää tuottamuksen subjektiivisen ja objektiivisen sisällön. Tuottamuksellisesti toiminutta tekijää moititaan siitä, että hän on rikkonut yleistä (kaikkia koskevaa) huolellisuusvelvollisuutta siitä huolimatta, että hänellä oli subjektiivinen kyky noudattaa vaadittavaa huolellisuutta. Tekijän menettely on huolimaton (tuottamuksellista), kun rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen johtuu siitä, että tekijä rikkoo olosuhteiden edellyttämää huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hänellä on kyky sitä noudattaa ja vaikka sen noudattamista voitiin häneltä vaatia. Törkeän tuottamuksen arvioinnissa otetaan

¹¹ Frände 2012 s. 139.

¹² Matikkala 2005 s. 533.

¹³ HE 44/2002 vp, s. 9.

huomioon rikotun huolellisuusvelvoitteen laatu, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus ja muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet kokonaisuutena. Tapaturmaan perustuvasta teosta ei rangaista. Tahallisuutta käsittelen seuraavassa luvussa.

2. Tahallisuus

Tahallisuuden sisältöä määritetään käyttäen apuna tahtoon, tietoon sekä paikoin myös asennoitumiseen liittyviä kriteereitä.¹⁴ Tahallisuus rakentuu samojen elementtien varaan kuin syyllisyys. Tekijä, joka pyrkii vahingoittamaan toista tai joka tietoisesti loukkaa toisen oikeudellisesti suojattuja etuja, osoittaa käyttäytymisessään sellaista vihamielisyyttä tai piittaamattomuutta toisten eduista, että tahallisuusvastuu on kriminaalipoliittisesti perusteltua. Tahallisuusvastuu edellyttää aina, että voidaan sanoa tekijän tehneen jotain eli tilanne on ollut tekijän kontrollissa.¹⁵

Tahallisuutta tarkastellaan suhteessa teon seuraukseen sekä muihin teon olosuhteisiin. Tahallisuus voidaan siten jakaa seuraustahallisuuteen ja olosuhdetahallisuuteen. Seuraustahallisuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 6 §:ssä. Olosuhdetahallisuudesta ei säädetä suoraan rikoslaissa. Seuraustahallisuuden asteet ovat tarkoitustahallisuus, varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus. Olosuhdetahallisuuden asteet ovat varmuustahallisuus ja todennäköisyystahallisuus.

2.1. Tahallisuuden ulottuvuudet

Jussi Matikkalan mukaan tahallisuusvastuun reaalin ala muodostuu kuudesta eri ulottuvuudesta, eli tahallisuutta voidaan tarkastella kuudesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen on tahallisuuden korkeussuuntainen näkökulma, jossa on kyse siitä, millainen lisätekijä vaaditaan, jotta tuottamus nousee tahallisuudeksi. Pelkkä mahdolliseksi mieltäminen merkitsee yleensä tiedostettua tuottamusta, joten vaaditaan jokin lisätekijä, jotta oltaisiin tahallisuudessa. Toinen näkökulma koskee tahallisuuden syvyysulottuvuutta eli millaista mieltämisen tulee olla, jotta syntyy tahallisuusvastuu.¹⁶

Kolmas ja neljäs ulottuvuus liittyvät tahallisuuden kohteeseen. Puhutaan peittämisperiaatteesta, eli tahallisuuden on katettava koko oikeudenvastainen teko eli

¹⁴ Utriainen ym. 2011 s. 84.

¹⁵ HE 44/2002 vp, s. 72.

¹⁶ Matikkala 2005 s. 5.

teonhetkiset olosuhteet ja teon seuraukset. Lähtökohta on, että subjektiivisen tulee peittää objektiivinen. Lisäksi kyse on siitä, minkälaiseen objektiiviseen ja kuinka pitkälle objektiiviseen tahallisuuden tulee ulottua. Näkökulmat liittyvät tahallisuuden kannalta merkityksellisten ja siihen vaikuttamattomien erehdysten erottamiseen toisistaan.¹⁷

Viides ulottuvuus koskee tahallisuuskäsitettä: onko olemassa yksi ainoa oikea tahallisuus, eli voidaanko sitoutua yhteen tiettyyn tahallisuuskäsitykseen. Eri rikostunnusmerkistöissä tahallisuuden sisältö voi vaihdella. Kuudes näkökulma koskee tahallisuuden prosessuaalista puolta. Tahallisuudesta puhuttaessa on huomioitava myös ne säännöt, jotka koskevat tahallisuusvastuun näyttämistä (esimerkiksi todistustaakka ja näyttökeinot).¹⁸

2.2. Peittämisperiaate

Tahallisuuden kohteena on rikoksen tunnusmerkistö. Rikosoikeudessa peittämisperiaatteella tarkoitetaan sitä, että tahallisuuden on katettava koko oikeudenvastainen teko eli teonhetkiset olosuhteet ja teon seuraukset. Tahallisuus edellyttää tietoa kaikista rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta relevanteista tosiseikoista.¹⁹ Oikeudenvastaisuus ei kuulu tahallisuuteen, vaan se on erillinen syyllisyyteen liittyvä kysymys, mutta toisaalta tekijän tulee lähtökohtaisesti mieltää, ettei tilanteeseen liity toiminnan sallitaksi tekevää perustetta eli niin sanottua oikeuttamisperustetta.²⁰ Näin ollen tahallisuuden ei tule peittää oikeudenvastaisuutta. Peittämisperiaatteessa on kyse siitä, että rikoksen subjektiivinen puoli (tahallisuus) peittää objektiivisen (tunnusmerkistön).

Tahallisuuden tulee kohdistua ainakin objektiivisessa tunnusmerkistössä kuvattuihin seurauksiin ja olosuhteisiin. Tahallisuuden kohteena eivät ole objektiiviset tunnusmerkit, vaan ne olit, se asiantila, joka toteuttaa kyseisen tunnusmerkistön. Tahallisuuden peittävyys tulee olla käsillä tekohetkellä, jotta teko on rangaistava. Tahallisuuden kohde voi vaihdella, mikä tulee esiin tahallisuuden jaottelusta seuraustahallisuuteen ja

¹⁷ Matikkala 2005 s. 5.

¹⁸ Matikkala 2005 s. 5 – 6.

¹⁹ Tapani – Tolvanen 2013 s. 198.

²⁰ Frände 2012 s. 108.

olosuhdetahallisuuteen sekä eri asteisiin.²¹ Tahallisuus kohdistuu mitä erilaisimpiin seikkoihin eri tunnusmerkistöissä.

Tunnusmerkkejä on jaoteltu eri tavoin. Matikkala jaottelee tunnusmerkit objektiivisiin ja subjektiivisiin, deskriptiivisiin ja normatiivisiin sekä positiivisiin ja negatiivisiin. Objektiivinen tunnusmerkki on esimerkiksi ”irtain omaisuus” (RL 28:1 §) ja subjektiivinen tunnusmerkki on anastustarkoitus. Tahallisuuden tulee kohdistua vain objektiivisiin tunnusmerkkeihin, ja tunnusmerkistön toteuttavat subjektiiviset oliot eivät yleensä ole tahallisuuden kohteita.²²

Positiivinen tunnusmerkki on sellainen, jonka mukaan jotain on. Negatiivisen tunnusmerkin mukaan jotain ei ole, esimerkiksi ”oikeudettomasti” (RL 24:1 §). Tahallisuuden tulee kohdistua tunnusmerkistön objektiivisiin olioihin, olivatpa ne luonteeltaan positiivisia tai negatiivisia. Deskriptiiviset tunnusmerkit ovat kuvailevia ja normatiiviset tunnusmerkit ovat arvottavia. Esimerkiksi ”ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet” on normatiivinen tunnusmerkki.²³ Deskriptiivisten tunnusmerkkien tilanteissa tahallisuuden kohde on yleensä havaittavissa, mutta normatiivisten tunnusmerkkien yhteydessä edellytetään jonkinlaista ymmärtämistä.²⁴ Tahallisuuden tulee yleensä kattaa deskriptiiviset tunnusmerkit, mutta toisaalta deskriptiivisten ja normatiivisten tunnusmerkkien rajanveto on joissain tilanteissa häilyvä. Toisaalta tahallisuuteen ei riitä pelkkä havainto, vaan vaaditaan myös jonkinlaista ymmärtämistä.²⁵

2.3. Seuraustahallisuus

Tahallisuutta voidaan tarkastella suhteessa teon seurauksiin sekä suhteessa muihin tunnusmerkistötekijöihin. Seuraustahallisuudella tarkoitetaan siten tekijän suhdetta aiheutettuun seuraukseen. Rikoslain yleisten oppien uudistuksessa tahallisuutta koskeva säännös rajattiin koskemaan vain tahallisuuden suhdetta teon seurauksiin. Hallituksen esityksen mukaan jako seuraus- ja olosuhdetahallisuuteen on merkityksellinen, koska tahallisuuden sisältö vaihtelee sen mukaan, mistä tunnusmerkistötekijästä on kyse (seurauksesta vai olosuhteesta).²⁶

²¹ Matikkala 2005 s. 530.

²² Matikkala 2005 s. 545.

²³ Matikkala 2005 s. 544.

²⁴ Matikkala 2005 s. 555.

²⁵ Matikkala 2005 s. 553.

²⁶ HE 44/2002 s. 72.

Seurauksilla tarkoitetaan sekä konkreettisia vahinko- että vaaraseurauksia.²⁷ Toiminnan ja seurauksen välillä täytyy vallita kausaalisuhde, jotta toiminta on rikosoikeudellisesti merkittävää.²⁸ Seuraustahallisuuden asteet on määritelty suoraan RL 3:6 §:ssä. Seuraustahallisuuden asteet voidaan jakaa tarkoitustahallisuuteen, varmuustahallisuuteen ja todennäköisyystahallisuuteen. Seuraustahallisuudessa on merkitystä tekijän tahtoon liittyvillä (volitiivisilla) ja tiedollisilla seikoilla.²⁹

2.3.1. Tarkoitustahallisuus

Dolus determinatus eli tarkoitustahallisuus on kyseessä silloin, kun tekijän varsinaisen tarkoitus on ollut kriminalisoidun seurauksen aiheuttaminen. Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen. Tekijä ryhtyi tekoon nimenomaan seurauksen aiheuttamiseksi eli tahallisuus perustuu tekijän toimintapäätökseen. Tarkoitustahallisuus on tahallisuuden ylin aste, ja se osoittaa selkeää päätöstä toimia vastoin toisten suojattuja etuja. Tarkoituksella ymmärretään teon päämäärää eli seikkaa, jonka vuoksi tekijä toimi eli tarkoitus oli teon syy. Tarkoitustahallisuus määritetään vain suhteessa teon (pää)seuraukseen, ja teko-olosuhteiden osalta on kyse joko varmuus- tai todennäköisyystahallisuudesta.³⁰

Tarkoitustahallisuus ei edellytä arvioita onnistumisen mahdollisuuksista, mutta tahallisena ei voida rangaista sellaisen seurauksen aiheuttamisesta, jonka syntymistä tekijä asiallisesti piti epärealistisena. Lähtökohtana on siten järjellinen todennäköisyys eli aste, joka tekee toiminnan ymmärrettäväksi. Tarkoitustahallisuuden alarajaa ei voida asettaa liian korkealle, joten tarkoitustahallisuuteen riittänee, että tekijä arvioi seurauksen siten, ettei se ole aivan epätodennäköinen. Seuraus on siis varteenotettava.³¹

2.3.2. Varmuustahallisuus

²⁷ HE 44/2002 s. 72.

²⁸ Frände 2012 s. 112.

²⁹ HE 44/2002 vp, s. 72.

³⁰ HE 44/2002 vp, s. 72 ja s. 85, Nuutila 1997 s. 217.

³¹ Frände 2012 s. 114-116, Nuutila 1997 s. 217.

Tekijä on aiheuttanut seurauksen tahallaan, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä (RL 3:6 §). Dolus directus eli varmuustahallisuus on kyseessä silloin, kun tekijä on mieltänyt seurauksen liittyvän välittömästi tavoittelemaansa päämäärään. Tekijä ei siis ole suoraan tarkoittanut seurauksen syntymistä, mutta tiedostaa seurauksen aiheutuvan varmasti tavoitellessaan päämääräänsä. Tekijä sulkee pois mahdollisuuden, ettei tunnusmerkistö täyty.³²

Tekijä tekee tietoisin päätöksin tiettyä oikeushyvää vastaan sekä seurauksen sisällyttäen suunnitelmaan. Varmuustahallisuudessa ovat siten keskeisellä sijalla tekijän kognitiiviset käsitykset. Sillä ei ole merkitystä, pitikö tekijä oheisseurauksia tavoittelemisen arvoisena vai epätoivottavina. Varmuustahallisuus kattaa teko-olosuhteet ja sellaiset tunnusmerkistötekijät, joiden ei voida järkevästi ajatella kuuluneen tekijän tarkoituksen piiriin.³³ Tekijän välttämättömät keinot tai välitavoitteet rikoksen tekemiseksi kuuluvat tarkoitustahallisuuteen, eli ne eivät ole varmuustahallisuudessa tarkoitettuja oheisseuraamuksia.³⁴

2.4. Tahallisuuden alin aste

2.4.1. Eri teoriat

Oikeustieteessä on esitetty lukuisia teorioita tahallisuuden alimmasta asteesta. Tahallisuuden ja tuottamuksen välinen rajanveto on merkittävä, koska samalla vedetään raja esimerkiksi rangaistavan ja rankaisemattoman teon välille. Suomessa tahallisuuden alarajaa on määritelty tahtoteorioiden ja mieltämisteorioiden pohjalta.

Tahtoteorioissa tahallisuuden ja tuottamuksen ero tehdään sen mukaan, kuinka tekijän tahto on suhtautunut seurauksiin.³⁵ Tahtoteorioiden mukaan pelkkä todennäköisyyden arvioiminen ei tee teosta tahallista. Moitittavuuden edellytyksenä on se, että tekijä ei välitä siitä, johtaako hänen tekonsa kiellettyyn seuraukseen vai ei. Toisaalta mitä

todennäköisemmäksi seuraus mielletään, sitä vaikeampaa on uskottavasti osoittaa, että seuraukseen olisi suhtauduttu torjuvasti.³⁶

³² HE 44/2002 vp, s. 73 ja s. 86, Nuutila 1997 s. 218.

³³ HE 44/2002 vp, s. 73 ja s. 86.

³⁴ Tapani – Tolvanen 2013 s. 208.

³⁵ HE 44/2002 vp, s. 73.

³⁶ Nuutila 1997 s. 220.

Vanhemmassa oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on omaksuttu niin sanottu positiivinen tahtoteoria. Positiivisen tahtoteorian mukaan tahallisuus edellyttää, että tekijä on suhtautunut hyväksyen tai välinpitämättömästi mahdolliseksi miellettyyn seuraukseen. Tahallisuusvastuu edellytti siis sitä, että tekijä oli mieltänyt seurauksen mahdolliseksi ja silti jatkanut toimintaansa hyväksyen tunnusmerkistön täyttymisen. Tuottamus on kyseessä silloin, jos tekijän tahto on suuntautunut torjuvasti mahdollisesti syntyvään oikeudenloukkaukseen.³⁷ Positiivisen tahtoteorian mukaan teko on moitittava, koska tekijän tahdonmuodostus on moitittavaa. Tekijä pitää seurauksen aiheutumista vakavasti otettavana mahdollisuutena, mutta jatkaa toimintaansa hyväksyen tunnusmerkistön toteutumisen.³⁸

Ruotsissa³⁹ tahallisuuden alin aste on määritetty hypoteettisen tahtoteorian mukaan. Hypoteettisen tahtoteorian mukaan tekijä mieltää seurauksen mahdolliseksi, mutta tekijä ei olisi keskeyttänyt tekoaan, vaikka olisi ollut varma seurauksen aiheutumisesta.⁴⁰ Hypoteettinen tahtoteoria edellyttää positiivisen tahtoteorian tavoin, että tekijä mieltää tunnusmerkistötekijän mahdolliseksi (kognitiivinen elementti). Hypoteettinen tahtoteorian ns. toinen osa edellyttää, että olisi toiminut samoin myös pitäessään tunnusmerkistötekijän käsillä oloa tai syntymistä varmana, toisin kuin positiivisessa tahtoteoriassa ajatellaan tekijän olevan välinpitämätön tunnusmerkistötekijän suhteen.⁴¹

Mieltämisteorioissa tahallisuuden ja tuottamuksen ero määritetään lähinnä tekijän tiedollisten käsitysten sekä seurausten todennäköisyyden kautta, eli ratkaisevaa on millä todennäköisyydellä tekijä on mieltänyt seurauksen syntyvän.⁴² Oikeuskäytännössä tahallisuusperusteluiden muutos tahtoteorioista mieltämisteorioihin tapahtui 1970-luvulla. Silloin korkein oikeus antoi joukon ratkaisuja, joissa tahallisuuden kriteeriksi on asetettu se todennäköisyys, jolla tekijä on käsittänyt tekonsa johtavan rangaistavaan seuraukseen. Tekijä on tuomittu taposta, mikäli hän on pitänyt kuolemaa tekonsa varsin

³⁷ HE 44/2002 vp, s. 73 ja s. 83, Lappi-seppälä ym. 2013 s. 174.

³⁸ Nuutila 1997 s. 220.

³⁹ Ruotsin rikoskaareissa ei määritellä tahallisuutta. Kuten Suomessa, myös Ruotsissa on ollut merkittävä tahallisuutta koskevien oppien uudistus. Mietinnössä SOU 1996:185 käytiin läpi tahallisuuden alarajaa koskevat eri vaihtoehdot. Hypoteettista tahtoteoriaa on kritisoitu paljon ja muun muassa mietinnössä SOU 1996:185 teoria hylättiin kokonaan. Nykyisin Ruotsissa tahallisuuden asteita on kolme: insiktsuppsåt, avsiktsuppsåt ja raja tuottamuksen suuntaan määritetään likiltighetsuppsåtin kautta. Asp ym. 2010, s. 320-323.

⁴⁰ Nuutila 1997 s. 222.

⁴¹ Matikkala 1991 s. 964.

⁴² Tapani – Tolvanen 2013 s. 209, HE 44/2002 vp, s. 73.

todennäköisenä seurauksena ja syyte on vastaavasti hylätty, milloin tekijä ei ole pitänyt kuolemaa tekonsa varsin todennäköisenä seurauksena.⁴³

2.4.2. Todennäköisyystahallisuus

Rikoslain yleisen osan uudistuksen yhteydessä lakiin otettiin myös tahallisuuden alarajan määritelmä. Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on pitänyt seurauksen aiheutumista varsin todennäköisenä. Dolus eventualis eli todennäköisyystahallisuus määrittää siten tahallisuuden alarajan. Tekijä ei tavoittele seurauksen aiheuttamista eikä pidä seurauksen syntymistä varmana, mutta mieltää seurauksen syntymisen enemmän tai vähemmän todennäköiseksi.⁴⁴ Tekijän on pidettävä seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä.⁴⁵ Tyypillisesti kysymys on enemmän tai vähemmän todennäköisinä pidettävistä teon muista kuin tarkoitetuista seurauksista, joista ei oltu varmoja, mutta joiden arveltiin mahdollisesti olleen käsillä. Todennäköisyystahallisuuden määrittely sisältää samalla rajauksen tuottamuksen suuntaan.⁴⁶ Todennäköisyystahallisuus perustuu tekijän tiedon tasoon.⁴⁷

Todennäköisyystahallisuuden ainesosia ovat seurauksen syntymisen objektiivinen ja subjektiivinen todennäköisyys. Todennäköisyystahallisuus ei täyty tilanteessa, jossa seurauksen syntymisen objektiivinen todennäköisyys jää alle 50 prosentin. Objektiivisestä todennäköisyydestä pyritään esittämään esimerkiksi asiantuntijatodistelua, eli objektiivisella todennäköisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi tilastotieteen menetelmin määriteltävää seurauksen todennäköisyyttä. Subjektiivinen todennäköisyys viittaa tekijän käsitykseen seurauksen syntymisen todennäköisyydestä. Subjektiivinen todennäköisyys sekoittuu kuitenkin väistämättä objektiiviseen arviointiin, koska tahallisuuden täyttymistä arvioidaan ulkoisesti todennettavissa olevien seikkojen perusteella. Todennäköisyystahallisuutta arvioitaessa joudutaan nojaamaan ennakoitavuuskriteeriin: seurauksen syntymisen todennäköisyysarvio pyritään kiinnittämään mahdollisimman uskottavina pidettäviin kokemussääntöihin tiettyjen

⁴³ HE 44/2002 vp, s. 73, s. 76, s. 83.

⁴⁴ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 174, HE 44/2002 vp, s. 73.

⁴⁵ Tapani – Tolvanen 2013 s. 210.

⁴⁶ HE 44/2002 vp, s. 73 ja s. 87.

⁴⁷ Koponen 2007 s. 43.

ilmiöiden syy-seuraus-suhteesta.⁴⁸ Kokemussääntöjen lisäksi arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota myös tapahtumaolosuhteisiin.

Rikoslain yleisten oppien uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä tahallisuusvaatimuksen alaraja määritellään korkeimman oikeuden käytännön mukaisesti. Tahallisuusvaatimuksen täyttymisen alarajan määrittää siis se, vastaako rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen sitä, mitä tekijä on teon hetkellä pitänyt varsin todennäköisenä. Todennäköisyystahallisuus edellyttää, että määritetään millaista todennäköisyyttä taikka varmuutta seurauksilta edellytetään.⁴⁹ Oikeuskäytännön pohjalta voidaan todeta, että seuraus on varsin todennäköinen silloin, kun tekijä pitää sitä kahdesta vaihtoehdosta uskottavampana eli lähtee siitä, että todennäköisemmin seuraus syntyy kuin jää syntymättä.⁵⁰ Todennäköisyyden käsitteellä tarkoitetaan arkista, tekohekellä tekijän näkökulmasta laadittavaa arviota siitä, kuinka uskottavana tekijä pitää tunnusmerkistön täyttymistä.⁵¹

Ari-Matti Nuutilan mukaan todennäköisyystahallisuuden ongelma on se, että vaadittavan todennäköisyyden aste on jossain määrin epämääräinen. Nuutilan mukaan prosenttiluvuilla ei ole suurta käytännön merkitystä, koska tahallisuudessa on olennaisesti kyse käyttäytymisen syistä ja perusteista. Nuutilan mukaan jos tekijä uskoo, että seuraus ei satu, hän ei ole mieltänyt seurausta varsin todennäköiseksi. Todennäköisyystahallisuus asettaa myös näyttöongelman, koska on hankala osoittaa mitä tekijä on käsittänyt teon hetkellä.⁵² Nuutilan kritiikki on ajalta ennen rikoslain yleisten oppien uudistusta, mutta toisaalta todennäköisyystahallisuudessa on edelleen samat ongelmat.

2.5. Olosuhdetahallisuus

Olosuhdetahallisuus viittaa muihin tunnusmerkistötekijöihin kuin seurauksiin. Olosuhteella tarkoitetaan kaikkia niitä tosiasiallisia tai oikeudellisia seikkoja, joiden tulee täytyä, jotta tunnusmerkistön objektiivinen puoli toteutuisi. Tahallisuuden kohteena ei siis ole seuraus vaan ne seikat ja se asiantila, joka toteuttaa tunnusmerkistön.⁵³ Esimerkiksi kunnianloukkaussäännöksen ensimmäisen momentin ensimmäisessä

⁴⁸ Tapani – Tolvanen 2013 s. 211 – 214.

⁴⁹ HE 44/2002 vp, s. 84.

⁵⁰ HE 44/2002 vp, s. 85.

⁵¹ HE 44/2002 vp, s. 87.

⁵² Nuutila 1997 s. 223.

⁵³ Tapani – Tolvanen 2013 s. 220.

kohdassa tahallisuuden kohteena on se, että esitetty väite on valheellinen. Tahallisuus suhteessa muihin tunnusmerkistötekijöihin kuin seuraukseen määräytyy ennen kaikkea tiedollisten kriteereiden perusteella.⁵⁴

Hallituksen esitykseen sisältyi ehdotus, jonka mukaan olosuhdetahallisuus määräytyisi samoin kuin seuraustahallisuus eli todennäköisyysarvioinnin perusteella.⁵⁵ Lakivaliokunta kuitenkin hylkäsi ehdotuksen. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olosuhdetahallisuus jää oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös. Lakivaliokunnan mukaan olosuhdetahallisuuden alarajan määrittäminen todennäköisyysarvioinnin mukaan soveltuu huonosti erityisesti talousrikoksiin, ja talousrikosten tahallisuuskynnys voi nousta.⁵⁶ Olosuhdetahallisuus on siten edelleen laissa sääntelemättä.

2.5.1. Olosuhdetahallisuus ja tunnusmerkistöerehdys

Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olosuhdetahallisuutta arvioitaessa on huomioitava tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös. Tunnusmerkistöerehdys on kyseessä silloin, jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsillä olosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta. Tällöin teko ei ole tahallinen, mutta vastuu tuottamuksesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen (RL 4:1 §).⁵⁷ Tunnusmerkistöerehdys kuuluu vastuuvapausperusteisiin. Vastuuvapausperusteet ovat poikkeuksellisia seikkoja, jotka vapauttavat tekijän muuten uhkaavalta rikosvastuulta.

Tunnusmerkistöerehdys merkitsee erehdystä jostakin tunnusmerkistössä tarkoitetun tosiasian olemassaolosta ja asioiden tosiasiallisesta tilasta. Tekijällä on väärä kuva siitä, mitä on tapahtumassa. Tunnusmerkistöerehdys poistaa vastuun kokonaan, mikäli kyseessä on vastuun perustava tunnusmerkistötekijä, tai lieventää vastuuta.⁵⁸ Erehdys samanarvoisten kohteiden välillä ei poista vastuuta. Jos tekijä erehtyy kohteesta tai

⁵⁴ HE 44/2002 vp, s. 73.

⁵⁵ HE 44/2002 vp, s. 87.

⁵⁶ LaVM 28/2002 vp, s. 10.

⁵⁷ Tunnusmerkistöerehdystä sovelletaan myös suhteessa teon seurauksiin, mutta tässä työssä käsitellään tunnusmerkistön ja olosuhdetahallisuuden suhdetta. Tunnusmerkistössä määritellään aina teko-objekti eli vaarannettu tai loukattu etu tai tila sekä ne olosuhteet, joiden käsillä ollessa teko on kriminalisoitu. Lappi-seppälä 2004 s. 5

⁵⁸ HE 44/2002 vp, s. 105.

kohdistaa tekonsa erehdyksessä muuhun kuin tarkoitettuun kohteeseen, erehdys poistaa tahallisuuden, jos todellinen ja tarkoitettu kohde ovat rikosoikeudellisesti eriarvoisia.⁵⁹

Oikeustieteessä on kirjoitettu paljon olosuhdetahallisuuden suhteesta tunnusmerkistöerehdykseen ja olosuhdetahallisuuden alarajasta. Seuraustahallisuuden alaraja määräytyy siis todennäköisyystahallisuuden kautta: teko on tahallinen, jos tekijä pitää seurausta kahdesta vaihtoehdosta uskottavampana eli lähtee siitä, että todennäköisemmin seuraus syntyy kuin jää syntymättä. Olosuhdetahallisuuden alarajaa pohdittaessa olennaista on se, riittääkö tahallisuuteen 50 % tai sen alittava subjektiivinen todennäköisyys. Tunnusmerkistöerehdyksen ”ei ... ole selvillä” voidaan kääntää positiiviseksi katsoen (olosuhde)tahallisuuden edellyttävän, että tekijä ”oli selvillä” tarkoitetuista olosuhteista.

Lain esitöissä ”olla selvillä” -ilmaisulla tarkoitetaan samaa kuin tietää tai tuntee. Selvillä oleminen tarkoittaa deskriptiivisten tunnusmerkkien osalta aisteihin perustuvia havaintoja, normatiivisten tunnusmerkkien osalta niiden tarkoittaman sisällön ymmärtämistä. Deskriptiivisten tunnusmerkistötekijöiden osalta ratkaisee siis todellisuusvastaisuus ja se, olivatko asiat aistein havaittavissa todellisuudessa siten, kuin tekijä otaksui niiden olevan. Arvottamista edellyttävissä tunnusmerkeissä kysymys on vuorostaan siitä, vastaavatko tekijän ja oikeusjärjestyksen puolesta edustetut käsitykset tunnusmerkin sisällöstä ja merkityksestä toisiaan. Tiedon puute ja väärä tieto (erehtyminen) ovat eri asioita.⁶⁰

Normatiivisiin tunnusmerkkeihin liittyvää ymmärtämistä on usein kutsuttu maallikon paralleeliarvostukseksi. Maallikon paralleeliarvostuksen mukaan teko on tahallinen, jos tekijä on arvioinut tekoansa suunnilleen samalla tavalla kuin tuomioistuin. Myös rikoslain yleisiä oppeja koskevan uudistuksen hallituksen esityksessä todetaan samoin. Hallituksen esityksen mukaan arvottamista edellyttävissä tunnusmerkeissä on kysymys siitä, vastaavatko tekijän ja oikeusjärjestyksen puolesta edustetut käsitykset tunnusmerkin sisällöstä ja merkityksestä toisiaan. Vastuu ei kuitenkaan edellytä täyttä käsityksen yhdenmukaaisuutta.⁶¹ Tapio Lappi-Seppälän mukaan riittää, että tekijällä ja hänen lähimmällä sosiaalisella ympäristöllä on samansuuntainen käsitys normatiivisesta tunnusmerkistä kuin tuomarilla. Vaihtoehtoisesti on pidetty riittävänä sitä, että tekijä on

⁵⁹ Lappi-seppälä 2004 s. 6.

⁶⁰ HE 44/2002 vp, s. 105.

⁶¹ Matikkala 2005 s. 553, HE 44/2002 vp, s. 105.

selvillä niistä tosiasiallisista olosuhteista, joiden varaan oikeudellinen arvostelu kiinnittyy. Kolmanneksi on saatettu vaatia, että tekijä ymmärtää tunnusmerkin sosiaalisen merkityssisällön.⁶²

2.5.2. Olosuhdetahallisuus oikeuskirjallisuudessa

Jussi Matikkalan mukaan selvillä oleminen saattaa viitata käsityksen sisällön paikkansapitävyyteen. Matikkalan mukaan kovin matala subjektiivinen todennäköisyys ei ehkä riitä selvillä olemiseen. Selvillä olemisen yleiskielessä kohtuullisesti mahdollisen merkityssisällön piiriin voisi kuulua esimerkiksi ”lähteminen siitä, että p”, mikä taas on lähellä yli 50 %:n todennäköisenä pitämistä, mutta tämä tulkinta olisi lakivaliokunnan tavoitteen vastainen.⁶³ Lakivaliokunnan perusteluista ei Matikkalan mukaan ole luettavissa, että olosuhdetahallisuudessa pitäisi yleisesti voida päätyä tahallisuuteen alemmilla kriteereillä kuin seuraustahallisuudessa. Tunnusmerkistöerehdystä koskevan säännöksen (RL 4:1) ilmaisu ”ei olla selvillä” näyttää sisältävän vaatimuksen kyseisen seikan pitämisestä vähintäänkin todennäköisenä, eli yksinkertaisen todennäköisyyden vaatimuksen alittaminen olosuhdetahallisuudessa ei näytä järin helpolta.⁶⁴ Matikkalan mukaan ”olla selvillä” voidaan siis rinnastaa olosuhteen mieltämiseksi varsin todennäköisenä, eli todennäköisyystahallisuus koskee myös rikoksen muita olosuhteita kuin seurausta.

Helena Vihriälän mukaan olosuhdetahallisuutta koskevaa lainsäädäntöä ei ole olemassa. Vihriälän mukaan lakivaliokunnan viittauksen merkitys tunnusmerkistöerehdykseen olosuhdetahallisuuden yhteydessä on jäänyt epäselväksi. Perusteltu tulkinta on katsoa, että olosuhdetahallisuus puuttuu ainakin, jos tekijä ”ei ole selvillä” olosuhteen olemassaolosta. Toisaalta, jos tekijällä on jotakin tietoa olosuhteesta, hän on jollakin tasolla ”selvillä” olosuhteista, eikä tekijällä ole väärää kuvaa siitä, mitä on tapahtumassa. Vihriälä perustelee tällä olosuhdetahallisuuden alarajan alhaisemmaksi kuin seuraustahallisuudessa. Tekijä voi myös yleensä tehdä selvityksiä etukäteen olosuhteen osalta. Olosuhteen vartenotettavana pitäminen on jo sellainen seikka, jonka tulisi herättää tekijän selvittämään asiaa tai olla jatkamatta rikosta, jollei hän sitä oikeasti halua

⁶² Lappi-seppälä 2004 s. 6-7.

⁶³ Matikkala 2005 s. 29-30.

⁶⁴ Matikkala 2005 s. 244.

tehdä. Vihriälän mukaan olosuhdetahallisuuden alarajan ratkaisuperuste on siis se, että tekijä on pitänyt olosuhteen olemassaoloa vartenotettavana mahdollisuutena.⁶⁵

Dan Fränden mukaan olosuhdetahallisuus voidaan määritellä tasapainotahallisuutena. Henkilöllä, joka pitää tietyn olosuhteen olemassaoloa yhtä todennäköisenä kuin sitä, ettei kohde ole olemassa, on tahallisuus suhteessa kyseiseen olosuhteeseen. Frände perustelee tasapainotahallisuutta siten, että käsitettä ”olla selvillä” ei tarvitse rinnastaa ”varsin todennäköiseen” ja tasapainotahallisuus olisi ratkaisu tarkoituksellisen tietämättömyyden ongelmaan.⁶⁶

Jussi Tapanin mukaan tunnusmerkistöerehdyssäännös hämärtää ja tuottaa tarpeetonta pohdintaa tietoisuusvaatimuksen asettamisessa. Tapanin mukaan olosuhdetahallisuudessa vaadittavaa tietoisuusvaatimusta ei ole mahdollista kiinnittää tiettyihin abstrakteihin mittapuihin. Tuomioistuimien asettaa vaadittavan tietoisuusvaatimuksen joka kerta uudelleen konkreettisesti tapauksessa, ja arvioi tietoisuutta tietyn rikostunnusmerkistön näkökulmasta.⁶⁷

2.5.3. Olosuhdetahallisuus oikeuskäytännössä

Korkein oikeus on antanut useita prejudikaatteja, joissa otetaan kantaa olosuhdetahallisuuden sisältöön ja olosuhdetahallisuuden alarajaan. Korkein oikeus on rikoslain yleisten oppien uudistuksen voimaantulon jälkeen antamissaan ratkaisuisissa arvioinut olosuhdetahallisuutta yksinomaan todennäköisyystahallisuuden perusteella. Olosuhdetahallisuutta on arvioitu muun muassa ratkaisuisissa KKO 2015:66 ja KKO 2014:54.

Korkeimman oikeuden ratkaisuisissa 2015:66 kyse oli lääkerikoksesta. Vastaaja oli tilannut postitse Yhdysvalloista 200 kappaletta 5 milligrammaa melatoniinia sisältäviä valmisteita. Vastaaja oli lääkelain ja sen nojalla annetun asetuksen vastaisesti tuonut postitse maahan lääkelaisissa tarkoitettuja lääkevalmisteita. Vastaaja myönsi tilanneensa melatoniinia, mutta luuli tilanneensa lisäravinteeksi eikä lääkeaineeksi luokiteltavaa melatoniinia.

Korkein oikeus katsoi vastaajalla olleen mahdollisuus selvittää menettelynsä oikeellisuus Fimealta tai Tullilta ennen tilausta. Näin ollen korkein oikeus totesi, että vastaaja oli

⁶⁵ Vihriälä 2012 s. 151 – 154.

⁶⁶ Frände 2012 s. 127.

⁶⁷ Tapani 2005 s. 289-299.

rikoslain 4 luvun 1 §:n tarkoittamalla tavalla selvillä kaikkien niiden keskeisten seikkojen eli olosuhteiden olemassaolosta, joita lääkerikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää.

Ratkaisussa otetaan kantaa myös niin sanottuun tarkoitukselliseen tietämättömyyteen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä 2006:64 todetaan, ettei tunnusmerkistöerehdystä koskevaa säännöstä ole perusteltua tulkita niin, että tarkoituksellinen tietämättömyys käsillä olleista tunnusmerkistötekijöistä riittäisi poistamaan tahallisuuden. Myös tässä ratkaisussa KKO toteaa saman, eli vastaajan tahallisuutta ei poista se, jos hän olisi tietoisesti jättänyt selvittämättä melatoniiinin maahantuontia koskevia rajoituksia.

KKO:n ratkaisussa 2014:54 vastaajaa syytettiin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vastaaja oli ollut lokakuun lopussa sukupuoliyhteydessä B:n kanssa, joka oli saman vuoden joulukuun lopussa täyttänyt 16 vuotta. Vastaaja oli tiennyt B:n syntymävuoden, mutta ei sitä, että B ei ollut vielä saavuttanut rikoslain 20 luvun 6 §:n tunnusmerkistössä määriteltyä 16 vuoden ikärajaa.

Ratkaisun mukaan vastaaja on voinut pitää huomattavasti todennäköisempänä sitä, että B oli jo tapahtumahetkellä täyttänyt 16 vuotta kuin sitä, ettei hän ollut vielä saavuttanut tuota ikää. Tapahtumailtana vastaajan ja B:n seurassa oli ollut vastaajan sisko, joka oli jo täyttänyt 16 vuotta. Todistajan mukaan B näytti huomattavasti vanhemmalta kuin vastaajan sisko, ja käräjäoikeus toi perusteluissaan esille saman huomion. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi, ettei vastaaja ole voinut vallinneissa olosuhteissa pitää varsin todennäköisenä, että B oli 16 vuotta nuorempi. Lisäksi perusteluissa todetaan, että olosuhteet eivät viittaa siihen, että vastaaja olisi tarkoituksellisesti pyrkinyt pysymään tietämättömänä B:n iästä.

Edellä lyhyesti esitettyjen sekä korkeimman oikeuden vanhempien ratkaisujen perusteella voidaan todeta, että KKO:n tulkintalinja on selvä. Todennäköisyystahallisuutta on sovellettava myös sellaisiin rikostunnusmerkistön elementteihin, joita ei voida pitää seurauksina. Olosuhdetahallisuutta pyritään arvioimaan mahdollisimman laajasti noudattaen yhtenäistä perustetta, mikä on myös laillisuusperiaatteen mukaista. Korkein oikeus pitää ongelmallisina lähinnä tilanteita, joissa tekijä rikosvastuun torjumiseksi tarkoituksellisesti pyrkii välttämään merkityksellistä tietoa taikka laiminlyö erityisen vastuusemansa tai teko-olosuhteiden synnyttämän selvitysvelvollisuuden.

Ratkaistavana olevassa asiassa voi kuitenkin olla sovellettavaan tunnusmerkistöön tai teko-olosuhteisiin liittyviä seikkoja, joiden vuoksi korkeimman oikeuden on perusteltua poiketa aikaisemmasta käytännöstä.

3. Yleistä kunnianloukkauseuroksista

Kunnia kuuluu vanhastaan rikoslainsäädännössä suojattuihin arvoihin, oikeushyviin. Yksityishenkilön kunnialla tarkoitetaan sekä kaikille ihmisille aina kuuluvaa arvonantoa että olosuhteista riippuvaista toiminnan, työn ja ammatin kautta määrittyvää arvostusta.⁶⁸ Suomen perustuslain (7319/1999) 10.1 §:ssä turvataan jokaiselle yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan suoja.⁶⁹ Kunnian suoja on jännitteessä sananvapauden kanssa. Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauden sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennalta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Kunnianloukkauseuroksissa on siten kyse kunnian ja sananvapauden välisestä jännitteestä.

Vuoden 2000 uudistuksessa kunnianloukkauseuroksien sääntelyä uudistettiin ja yksinkertaistettiin. Vanhat säädökset olivat alkuperäisessä muodossaan, eli samassa muodossa kuin rikoslain tullessa voimaan vuonna 1894. Sääntely oli erittäin yksityiskohtaista ja monimutkaista, ja siinä oli monia erilaisia rangaistusasteikkoja. Ennen lainsäädännön muutosta rangaistavaksi oli säädetty herjaus ja solvaus erikseen, mikä aiheutti myös rajanveto-ongelmia.⁷⁰ Kunnianloukkauseuroksia koskevat säännökset olivat rikoslain 27 luvussa.⁷¹

Vanhassa lainsäädännössä herjauksesta rangaistiin sitä, joka vastoin parempaa tietoansa perättömästi sanoi toisen syyppäiksi nimitettyyn rikokseen tai nimitettyyn rikoksen lajiin taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka saattoi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen elinkeinoansa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää valheen tai perättömän kulkupuheen. Pykälän toisessa momentissa säädettiin rangaistavaksi herjaus,

⁶⁸ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 671.

⁶⁹ Neuvosen mukaan yksityisyyden suoja ja kunnian suoja ovat erillisiä oikeuksia. Yksityisyyden suoja käsittää nykyisin tiedollisen, toiminnallisen ja fyysisen suojapiirin luomisen valtion ja muiden tahojen oikeudetonta puuttumista vastaan. Kunnian suojalla tarkoitetaan enemminkin henkilön julkisuuskuvaa. Kunnianloukkauseuroksien kriminalisoinnissa on merkitystä sillä, että levitettävä tieto on valheellista, kun taas yksityisyyden suojan rikkomisessa esitetään totuudenmukaista tietoa. Neuvonen 2014 s. 233

⁷⁰ Rajanveto-ongelmista on kirjoittanut muun muassa Honkasalo 1970 s. 141-143.

⁷¹ HE 184/1999 s. 9.

joka tehtiin julkisesti tai esimerkiksi painotuotteen avulla. Rangaistavaksi oli myös säädetty herjaus, joka ei ole tapahtunut vastoin parempaa tietoa, eli tekijä ei tiennyt väitteensä olevan epätosi.

Solvauksessa oli kyse muulla tavalla tehdystä loukkauksesta, eli tekijä ei väittänyt toisen syyllistyneen rikokseen tai muuhun tekoon, joka saattoi saattaa toisen halveksimisen alaiseksi. Saman pykälän toisessa momentissa säädettiin rangaistavaksi solvaus julkisesti tai esimerkiksi kirjoituksen välityksellä. Solvauksesta tuomittiin se, joka pystyi näyttämään soimauksensa toteen, mutta soimauksen muodosta tai muista olosuhteista kävi ilmi loukkaamistarkoitus.

Aikaisemmassa lainsäädännössä oli erikseen säädetty näyttötaakasta kunnianloukkauksissa. Syytetyllä oli oikeus näyttää toteen nimitetty teko. Lisäksi säädettiin korvausvelvollisuudesta: tuomittu oli samalla velvoitettava korvaamaan asianomistajalle kulut tuomion painattamisesta viralliseen tai paikkakunnalla ilmestyvään sanomalehteen, jos asianomistaja tätä vaatii. Nykyisin vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003).

Vuoden 2000 uudistuksessa ei merkittävästi muutettu kunnianloukkauksen rangaistavuuden alaa. Aikaisemmin oikeuskäytännössä oli jo huomioitu oikeus arvostella poliitikkoja ja muita henkilöitä julkisissa tehtävissä. Uudistuksen myötä oikeus kirjattiin lakiin. Lisäksi lakiin kirjattiin uutena tunnusmerkistönä törkeä kunnianloukkaus.⁷²

Vuonna 2013 kunnianloukkaussäännöstä tarkistettiin lähinnä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön pohjalta. Ihmisoikeustuomioistuin pitää vankeusrangaistusuhkaa tarkoituksenmukaisena kunnianloukkauksissa vain poikkeustilanteissa, joten yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksien perustekomuodoissa rangaistusuhaksi tuli sakko. Lisäksi sekä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen että kunnianloukkauksen säännökseen otettiin rangaistusta rajoittava säännös, eli kunnianloukkaussäännökseen tuli uusi neljäs momentti.⁷³

Ruotsissa kunnianloukkauksesta säädetään rikoskaaren (1962:700) viidennessä luvussa. 5 luvun 1 §:n mukaan kunnianloukkaukseen syyllistyy se, joka väittää toista rikolliseksi

⁷² Lappi-seppälä ym. 2013 s. 658.

⁷³ HE 19/2013 vp, s. 1.

tai moitittavaksi elämäntavoiltaan taikka muutoin antaa toisesta tiedon, joka on omiaan altistamaan hänet toisten halveksunnalle. Rangaistuksena on sakkoja. Jos tekijä näyttää tiedon olleen totta tai että sille oli kohtuulliset perusteet, menettely ei ole rangaistavaa. 2 §:ssä säädetään törkeästä tekemuodosta. 3 §:n mukaan kunnianloukkaukseen syyllistyy se, joka solvaa toista loukkaavalla herjalla tai syytöksellä taikka muuten loukkaavalla käytöksellä.

3.1. Kunnianloukkausrikoksen asianomistaja

Perinteisesti on katsottu, että kunnianloukkauksen kohteena voi olla vain luonnollinen henkilö. Oikeushenkilö voi saada suojaa sitä kautta, että oikeushenkilön toimintaa koskevat väitteet kohdistuvat sen parissa työskenteleviin ihmisiin. Näissä tilanteissa kunnianloukkausrikoksen asianomistajia ovat kaikki, joihin kunnianloukkauksen vaikutukset ulottuvat. Rangaistusvastuu kuitenkin edellyttää, että loukkauksen kohde on yksilöitävissä ja tunnistettavissa.⁷⁴ Loukkauksen kohdetta ei tarvitse mainita nimeltä. Tekijän ei tarvitse tietää loukkauksen kohdetta nimeltä, vaan riittää, että hän tiedostaa loukkaavansa luonnollista henkilöä.⁷⁵

Ennakkopäätöksessä KKO 2005:1 iltapäivälehdessä oli julkaistu pakinatyylinen kirjoitus, jossa oli arvosteltu ravintolan tarjoamaa ruoka-annosta. Pitsaa oli kuvailtu ”muultakin kuin ulkonäöltään huussinluukkua muistuttavaksi lätkyräksi”. Kysymys oli siitä, oliko toimittaja syyllistynyt kunnianloukkaukseen ravintolan omistajaa kohtaan. Omistajaa ei ollut mainittu nimeltä.

Ratkaisussa KKO 2005:1 yrityksen arvostelun katsottiin kohdistuvan myös omistajaan, vaikka kirjoituksessa ei oltu mainittu nimeltä asianomistajan yritystä. Asianomistajan yritys oli kuitenkin ollut helposti tunnistettavissa julkaisusta. KKO totesi, että tässä tilanteessa asianomistaja oli samaistettu yritykseensä, joten arvostelu kohdistui asianomistajaan ja hänen menettelyynsä elinkeinotoiminnassa.

3.2. Kunnianloukkausrikoksen tekijä

⁷⁴ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 671.

⁷⁵ Hyttinen 2015 s. 887.

Kunnianloukkauksrikoksen tekijä voi olla kuka tahansa luonnollinen henkilö. Rikoslain 24 luvun 13 §:n mukaan törkeään kunnianloukkaukseen voi syyllistyä myös oikeushenkilö. Oikeushenkilö voidaan tuomita törkeästä kunnianloukkauksesta, jos rikoksen vaikuttimena on rotu, ihonväri, syntyperä, kansallinen tai etninen alkuperä, uskonto tai vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen tai vammaisuus taikka niihin rinnastettava muu peruste. Oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeässä kunnianloukkauksessa lisättiin rikoslakiin vuonna 2011. Muutos perustuu Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan vahvistamiseen.⁷⁶

Rikoslain 9 luvun 1 §:n mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos se on rikoslaissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos oikeushenkilön lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen. Yhteisösakko voidaan tuomita myös silloin, jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi. Yhteisösakkoon voidaan tuomita, vaikka rikosentekijää ei saataisi selville tai tätä ei muusta syystä tuomittaisi rangaistukseen.⁷⁷

3.2.1. Joukkotiedotusvälineet

Usein kunnianloukkauksrikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko tapahtuu joukkotiedotusvälineissä ja mediassa. Sanavapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 4 luvun 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Sananvapauslaki on ns. välineneutraali. Sananvapauslaki koskee yhtäläisesti kaikkea joukkoviestintää ja siten myös uusia joukkoviestinnän muotoja. Rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun sääntely on myös samanlaista riippumatta viestin julkaisutekniikasta. Sananvapauslailla kumottiin painovapauslaki ja radiovastuulaki. Ennen sananvapauslakia rikosoikeudellinen vastuu määräytyi saman periaatteen mukaan kuin nykyisinkin, mutta etenkin painovapauslaissa oli useita toissijaisen rikosoikeudellisen vastuun perustavia säännöksiä.⁷⁸

⁷⁶ HE 317/2010 vp.

⁷⁷ Niiranen ym. 2013 s. 86.

⁷⁸ HE 54/2002 vp s. 31 ja s. 68, Niiranen ym. 2013 s. 73.

Joukkotiedotusvälineissä rikosoikeudellisessa tekijänvastuussa voivat tyypillisesti olla esimerkiksi vastaava toimittaja, uutispäällikkö, toimittaja ja haastattelulausunnon antaja. Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan alueella tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä, myös siitä, että hänen päätöksensä mukainen viesti toimitetaan yleisön saataville. Kunnianloukkauksrikoksesta tuomitaan siis se, joka tekee tosiasiallisesti päätöksen viestin sisällöstä ja sen esittämisestä.⁷⁹ Käytännössä voi olla hankala määrittää, keneen tai keihin rikosoikeudellinen vastuu kohdistuu. Rikosoikeudellisen vastuun arvioinnissa keskeistä on kuinka aktiivisesti ja millä tavalla eri tahot ovat osallistuneet viestin laatimiseen ja julkaisemiseen.⁸⁰

Ennakkopäätöksessä KKO 2010:88 syyttäjä vaati A:lle, B:lle ja C:lle rangaistusta kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta. MOT-ohjelmassa oli esitetty, että asianomistajat X, Y ja Z kuulusivat Turussa terrorismia tukevaan ryhmään. Ohjelman mukaa ryhmä tuki Irakissa toimivaa terroristijärjestöä keräämällä ja toimittamalla sille rahaa aseiden ja räjähteiden hankintaa varten. Ohjelmassa oli annettu ymmärtää, että X johti kyseistä ryhmää. Ohjelman mukaan X, Y ja Z suhtautuvat myönteisesti terrorismiin ja heillä oli yhteyksiä terroristeihin. Ohjelman aikana näytettiin X:n ja Y:n kuvat siten, että he olivat tunnistettavissa kuvista. X, Y ja Z olivat olleet pidätettyinä Irakissa, koska heidän epäiltiin syyllistyneen terrorismiin. A oli antanut ymmärtää ohjelmassa, että X, Y ja Z oli vapautettu todisteiden puuttumisen vuoksi. Oikeudenkäyntiaineistosta ei selvinnyt, että asianomistajiin olisi kohdistunut Suomessa rikosoikeudellisia tutkintatoimenpiteitä.

Ratkaisussa arvioitiin muun muassa päätoimittajan vastuuta. B toimi sananvapauslain 4 §:n 3 momentin tarkoittamalla tavalla vastaavana toimittajana. B ei selvittänyt toimittaja A:n käyttämiä lähteitä eikä sitä, mitä lähteet olivat kertoneet. B:n mukaan vastaavan toimittajan tuli voida luottaa ohjelman laatuun toimittajan eli A:n käsitykseen esitettyjen tietojen tosiasia-perusteista. B oli kuitenkin ennen ohjelman lähettämistä lukenut sen käsikirjoituksen sekä keskustellut ohjelmasta tuottajan, lakimiehen ja A:n kanssa.

Korkeimman oikeuden mukaan B:n olisi pitänyt arvioida A:n selvitystyön riittävyttä, koska B toimi vastaavana toimittajana. B:n olisi pitänyt arvioida, oliko A:lla riittävästi

⁷⁹ HE 54/2002 vp s. 69.

⁸⁰ Niiranen ym. 2013 s. 76.

perusteita paljastaa asianomistajien henkilöllisyydet. Korkeimman oikeuden mukaan B on laiminlyönyt vastuunsa selvittää A:n selvitystyön riittävyys. Korkein oikeus katsoi, että B on menetellyt tahallisesti, koska hän on osallistunut ohjelman sisältöä ja sen lähettämistä koskeneeseen tosiasialliseen päätöksentekoon. B:llä olisi ollut mahdollisuus kieltää ohjelman esittäminen tai vaatia siihen muutoksia. Korkein oikeus katsoi B:n syyllistyneen kolmeen törkeään kunnianloukkaukseen, vaikka hän ei ollut nähnyt ohjelmaa ennen sen esittämistä.

Joukkotiedotusvälineissä esitetyjä julkaisuja ei aina ole mahdollista osoittaa jonkun tietyn henkilön tekemäksi. Aineisto voi saada lopullisen sisältönsä monen henkilön yhteistyön tuloksena. Näissä tilanteissa voi olla mahdotonta löytää rikoksen tekijää tai siihen osallista, joten vastaava toimittaja kantaa vastuun johtamansa toimituksen teoista, jos hän on olennaisesti laiminlyönyt toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa ja jos hänen laiminlyöntinsä on ollut omiaan myötävaikuttamaan kunnianloukkauksirikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen.⁸¹

Sananvapauslain mukaan päätoimittajalla on toissijainen vastuu julkaisusta. Vastaava toimittaja voidaan tuomita päätoimittajarikkomuksesta, jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Päätoimittajarikkomuksesta voidaan rankaista vain, jos vastaavaa toimittajaa ei ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena (sananvapausL 4:13 §). Vastaavan toimittajan toissijainen vastuu liittyy vain aikakautisiin julkaisuihin, ohjelmiin ja verkkojulkaisuihin.

Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää aina sitä, että on tehty aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelmaan sisältöön perustuva rikos, eli esimerkiksi kunnianloukkauksirikos. Päätoimittajarikkomuksesta ei voida tuomita, jos ns. päärikkoksesta ei ole tuomittu ketään.⁸² Tilanteissa, joissa päätekijä jää tuntemattomaksi tai tahallisuusvaatimus ei täyty, ei useimmiten pystytä tuomitsemaan ketään

⁸¹ HE 54/2002 vp, s. 70.

⁸² HE 54/2002 vp, s. 70, Niiranen ym. 2013 s. 106.

päärikoksesta eli esimerkiksi kunnianloukkauksesta.⁸³ Näin ollen myöskään vastaavaa toimittajaa ei voida tuomita päätoimittajarikkomuksesta.

Jokaisella on oikeus sananvapautta käyttäessään pysyä tuntemattomana tai julkaista nimimerkin turvin. Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, toimituksen työntekijällä ja eräillä muilla henkilöillä on oikeus olla paljastamatta julkaistun viestin laatijan ja tietolähteen henkilöllisyyttä (ns. lähdesuoja, josta myöhemmin tässä työssä enemmän). Kenelläkään ei kuitenkaan ole oikeutta tehdä kunnianloukkausrikosta esimerkiksi nimimerkin turvin, pysyttäytymällä tuntemattomana. Näissä tilanteissa viimekätinen vastuu kuuluu henkilölle, joka on tehnyt päätöksen esityksen julkaisemisesta eli vastaavalle toimittajalle.⁸⁴

3.3. Näyttötaakka kunnianloukkausrikoksissa

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 3 §:n mukaan kantajan eli syyttäjän tai asianomistajan on näytettävä ne seikat, joihin hänen rangaistusvaatimuksensa perustuu. Todistustaakka on syyttäjällä, nimittäin syyttömyysolettamasta seuraa, ettei vastaajalle voida asettaa velvollisuutta todistaa syyttömyytensä. Syyttäjän todistustaakka ulottuu sekä objektiiviseen että subjektiiviseen rikoksen tunnusmerkistöön. Vastaajalla ei ole mitään todistustaakkaa, eli periaatteessa vastaajan ei tarvitse itse esittää mitään todistelua syytteestä vapautumiseen. Vastaajalla voi olla kuitenkin todistustaakka siinä merkityksessä, että hän voi joutua epäedullisempaan asemaan, ellei hän tuo esiin syyttömyyttään tukevia näkökulmia ja seikkoja.⁸⁵

Kunnianloukkaussyytteiden käsittelyssä on lähdetty siitä, että syytetty joutuu esittämään näyttöä väitteidensä paikkansa pitävyyden tueksi ennen kuin todistustaakka väitteiden perättömyydestä kääntyy syyttäjälle ja asianomistajalle. Kunnianloukkauksesta syytetyllä olikin ennen vuoden 2000 uudistusta oikeus ja velvollisuus esittää todennäköisiä syitä herjauksensa tueksi. Nykyisissä säännöksissä vastaavaa käännettyä todistustaakkaa ei ole.⁸⁶

Syyttömyysolettaman mukaan jokaista on pidettävä syyttömänä, kunnes syyttäjä on osoittanut vastaajan syyllisyyden toteen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on

⁸³ HE 54/2002 vp. s. 70.

⁸⁴ HE 54/2002 vp. s. 70.

⁸⁵ Pölönen 2003 s. 133, s. 136.

⁸⁶ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 673.

kuitenkin joissakin tapauksissa hyväksyty käännetty todistustaakka rikosasioissakin. Ratkaisevana kriteerinä on pidetty sitä, pysyykö syytetylle asetettu todistustaakka kohtuullisissa puitteissa ja onko syytetyn oikeusturvasta huolehdittu riittävästi. Syytetyn todistustaakka syyttömyydestään ei voi olla erityisen laaja.⁸⁷

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan syyttömyysolettama ei estä tietyissä rajoissa käyttämästä legaalaisia presumptioita rangaistussäännöksissä.⁸⁸ Legaalisisilla presumptioilla asetetaan vastaajalle todistustaakka. EIT:n mukaan edellytyksenä on, että vastaajalla on mahdollisuus puolustautua presumptiota vastaan ja tuomioistuimen harkintavaltaa ei saa presumptiolla kaventaa siten, että syyttömyysolettaman merkitys katoaa.⁸⁹

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa Kasabova vastaan Bulgaria, annettu 19.4.2011, oli kyse näyttötaakasta. EIT totesi ensinnäkin, että lausumat, joista valittaja oli tuomittu, olivat tosiasiatoteamuksia eivätkä arvoarvostelmia. Siten lausumat voitiin näyttää toteen ja valittajalta voitiin vaatia näyttöä herjaavista väitteistään. Vastaava näyttövaatimus oli myös kansallisessa rikoslaissa presumption muodossa eikä presumptio ollut EIS 10 artiklan vastainen. Tuomioistuimen tulee kuitenkin harkita herjausjutun vastaajan esittämää näyttöä huolellisesti sitä silmällä pitäen, ettei hänelle olisi mahdotonta kumota presumptiota ja näyttää väitettensä toteen. Kansallinen tuomioistuin oli todennut, että väite siitä, että henkilö oli tehnyt rikoksen, voitiin osoittaa toteen vain näyttämällä, että henkilö oli tehnyt rikoksen. EIT:n mukaan tällainen näytöllinen rajoitus herjausjutussa on kohtuuton jopa syyttömyysolettaman valossa. Lehdistössä tehtyjä väitteitä ei voida rinnastaa rikosjutussa syyksilukemiseen vaadittavan näytön kanssa.⁹⁰

Ratkaisun KKO 2010:88 perusteluissa todetaan, että kunnianloukkausrikoksen edellyttämää tahallisuutta ei kuitenkaan poista pelkästään se, että väitteen tai vihjauksen esittäjä ei ole tiennyt, onko se, mitä hän on esittänyt, ollut valheellista vai ei. Päivi Tiilikan mukaan KKO:n perustelu on ongelmallinen, koska perusteluiden esittämisvelvollisuudesta ja kääntäen riittävien perusteluiden vastuuvapaudesta ei säädetä enää laissa. Tiilikan mukaan on vaikea katsoa syytetyllä olevan esitöihin perustuva velvollisuus esittää näyttöä riittävien perusteiden olemassaolosta. Tiilikka tuo kuitenkin

⁸⁷ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 673.

⁸⁸ HE 46/2014 vp, s. 48.

⁸⁹ Sahavirta 2006 s. 234.

⁹⁰ Kasabova v. Bulgaria, EIT 19.4.2011.

esiin EIT:n hyväksyvän kannan syytetyn näyttövelvollisuudesta ja toteaa, että asianomistajan on voi olla mahdotonta osoittaa, että hän ei ole tehnyt sitä, mitä hänen väitetään tehneen.⁹¹

3.4. Kunnianloukkaus Euroopan ihmisoikeussopimuksessa

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa on säädetty sananvapaudesta sekä yksityiselämän ja kunnian suojasta. EIS 10 artiklan mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapaus sisältää oikeuden vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia. Sananvapautta voidaan kuitenkin rajoittaa lailla, jos rajoitukset ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi. EIS 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Sananvapaus ja yksityiselämän ja kunnian suoja on turvattu myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (KP-sopimuksen 17 artikla ja 19 artikla).

Kunnianloukkausrikoksissa ei siten sovelleta vain kotimaista lainsäädäntöä, vaan on otettava huomioon sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamat tulkinnat ihmisoikeussopimuksesta. EIT:n mukaan sananvapauden käyttöä voidaan rajoittaa, jos puuttuminen perustuu lakiin, puuttumisella on ollut oikeutettu päämäärä ja se on ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.⁹² Ihmisoikeussopimuksen tarkoittaman välttämättömyydestin mukaan sananvapauden käyttämisestä voidaan rankaista, jos rankaiseminen perustuu painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen, rangaistus on oikeassa suhteessa hyväksyttävään tavoitteeseen ja kansallisen viranomaisen esittämät syyt rankaisemiselle ovat relevantteja ja riittäviä.⁹³

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään 2013:100 koonnut yhteen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen periaatteita, joita sovelletaan sananvapauden ja kunnian ja yksityiselämän suojan vastakkainasettelun arvioinnissa. EIT:n mukaan kumpikin oikeus on otettava yhtäläisesti huomioon. Arvioinnissa on ensinnäkin huomioitava se, onko julkaisulla edistetty yleisen mielenkiinnon alaan kuuluva keskustelua. Sananvapauden rajoittamiseen tulee suhtautua erityisen pidättyvästi silloin, kun kysymys on

⁹¹ Tiilikka 2011 s. 325.

⁹² Hirvelä – Heikkilä 2013 s. 514.

⁹³ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 657-658, Hirvelä – Heikkilä 2013 s. 514.

keskustelusta, joka herättää yleistä mielenkiintoa.⁹⁴ Toinen tärkeä arviointiperuste on asianomaisen henkilön asema ja se, miten hyvin hänet yleisesti tunnetaan. Yksityishenkilö saa laajempaa yksityiselämän ja kunnian suoja kuin julkisuuden henkilöt, esimerkiksi poliitikot. Tässä yhteydessä on merkitystä sillä, liittyykö julkaisu henkilön toimintaan julkisuudessa vai koskeeko se yksinomaan henkilön yksityiselämää.
95

Lisäksi on huomioitava asianomaisen henkilön oma käyttäytyminen ennen julkaisua sekä julkaisun esittämistapa. Merkitystä on myös julkaistujen tietojen totuudenmukaisuudella sekä yksityiselämään tunkeutumisen laadulla ja vakavuudella sekä julkaisemisesta aiheutuville seuraamuksille. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan toimittajien tulee toimia vilpittömässä mielessä sekä tarjota oikeaa ja luotettavaa tietoa, kertoa objektiivisesti julkiseen keskusteluun osallistuneiden mielipiteistä ja pidättäytyä pelkästään sensaation tavoittelua. Media ei anna pelkästään tietoa, vaan voivat tietojen esittämistavalla vaikuttaa siihen, miten tiedot ymmärretään.⁹⁶

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi ratkaisussaan 6.7.2010 Mariapori vastaan Suomi, että sananvapauteen puuttumisen välttämättömyys tarkoittaa pakottavan yhteiskunnallisen tarpeen olemassaoloa. Kansallisilla tuomioistuimilla on harkintavaltaa arvioidessaan pakottavan yhteiskunnallisen tarpeen olemassaoloa. Sananvapauteen puuttumisen tulee olla oikeassa suhteessa hyväksyttäviin tavoitteisiin ja puuttuminen on perusteltava riittävin ja relevantein syin. Arvioinnissa on huomioitava kaikki tapauksen asianhaarat, kiistanalaiset lausumat ja olosuhteet muutenkin.

3.4.1. Uusi punnintasäännös, RL 24:9.4 §

Rikoslakiin lisättiin uusi punnintasäännös vuoden 2013 uudistuksen yhteydessä. Tarkoituksena on ottaa aiempaa laajemmin huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sananvapautta koskeva oikeuskäytäntö. Ihmisoikeussopimuksen välttämättömyyskriteeriä ei ole tarkoituksenmukaista kirjata

⁹⁴ Yleistä mielenkiintoa herättävänä keskusteluna ei ole pidetty vain poliittisia ilmaisuja, vaan myös taloudellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista yhteiskuntaolosuhteista käyty keskustelu saa vahvaa suojaa. Yleisesti merkittävänä keskustelunaiheina on pidetty muun muassa potilasturvallisuutta ja ympäristön suojelua. OMMML 24/2012 s. 68

⁹⁵ KKO 2013:100.

⁹⁶ KKO 2013:100.

rikoslakiin, mutta punnintasäännös vastaa ihmisoikeussopimuksen sananvapauteen puuttumisen välttämättömyyskriteeriä.⁹⁷ Kunnianloukkauksena ei pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä (RL 24:9.4 §). Vastaava säännös lisättiin myös yksityiselämää koskevan tiedon levittämisen kriminalisointiin.⁹⁸

Neljäs momentti tarkoittaa käytännössä siis sitä, että kunniaa loukkaavien väitteiden esittäminen tai toista muuten halventava käytös on sallittua, jos se esitetään yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelyn yhteydessä ja sen esittäminen ei selvästi ylitä sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä. Säännös on punnintasäännös, joka vaikuttaa rangaistavuutta rajoittavasti. Tällainen punnintasäännös on poikkeuksellinen rikosoikeudessa, joten säännöksen ottaminen rikoslakiin korostaa sananvapauden merkitystä. Säännöksen soveltamisessa on huomioitava seikkoja, jotka ovat merkityksellisiä suhteutettaessa toisiinsa ilmaisuvapautta ja kunnian ja yksityisyyden suojaa. Rajoitussäännöksen soveltamisen edellytyksenä on myös se, että sananvapauden käyttäjä toimii hyvässä uskossa ja hänen tarkoituksenaan on yleiseltä kannalta merkittävän asian käsitteleminen.⁹⁹

Rajoitussäännöksen soveltaminen edellyttää, että ilmaisu on esitetty yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi eikä pelkästään ihmisten uteliaisuuden tyydyttämiseksi. Asialta ei kuitenkaan edellytetä nimenomaan yhteiskunnallista merkittävyyttä. Asialla pitää olla yleisempää kiinnostavuutta, koska yksittäisten ihmisten subjektiiviset kiinnostuksen kohteet eivät voi määritellä ratkaisevasti punnintaa. Edellisessä kappaleessa olen käsitellyt aiheita, joita Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt yleiseltä kannalta merkittävänä. Tiedon tai vihjauksen esittäminen pelkästään kyseisen henkilön loukkaamiseksi ei toteuta rajoitussäännöksen edellytyksiä.¹⁰⁰

3.4.1.1. Lausuman sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet

Punnintasäännöksen soveltuvuuden harkinnassa otetaan huomioon ilmauksen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet. Ilmaisun sisällössä otetaan huomioon se, kuinka loukkaava väite on ja väitteen merkittävyys yleiseltä kannalta. Harkintaan voi vaikuttaa

⁹⁷ HE 19/2013 vp, s. 42.

⁹⁸ HE 19/2013 vp, s. 49.

⁹⁹ HE 19/2013 vp, s. 43.

¹⁰⁰ HE 19/2013 vp, s. 42-44.

myös se, onko kyseessä ajankohtainen asia vai ajankohtaisuuttaan jo menettänyt asia. Tunnistettavuudella voi olla myös merkitystä, samoin ilmaisun muodolla ja esitystavalla. Toisten oikeuksilla tarkoitettaneen kunnianloukkauksen yhteydessä toisen henkilön oikeutta kunnian suojaan. Tässäkin on merkitystä kolmannen momentin tavoin sillä, esiintyykö henkilö esimerkiksi politiikassa. Luonnollisestikaan ilmauksella ei saa loukata syyttömyysolettamaa.¹⁰¹

Muut seikat viittaavat kokonaisharkintaan ja Euroopan ihmisoikeustuomioistui­men oikeuskäytäntöön. EIT:n ratkaisukäytännöstä huomaa, että eri suuntiin vaikuttavia seikkoja on laajasti. Merkitystä voi olla esimerkiksi kunnianloukkauksen kohteen kommentointioikeuden toteutumisella, tietojen saamisen tavan asianmukaisuudella ja sillä, millä tavoin asia on ollut jo aikaisemmin esillä. Merkitystä voi olla myös sillä, jos henkilö itse on tuonut asian esille jo aikaisemmin.¹⁰²

3.4.1.2. Hyväksyttävyy­ys

Rajoitussäännöksen nojalla kunniaa loukkaavan väitteen esittäminen voidaan hyväksyä ilman rangaistusvastuuta. Hyväksyttävyy­ys on ajassa muuttuva käsite, mikä edellyttää Euroopan ihmisoikeustuomioistui­men käytännön seuraamista. Hyväksyttävyyden kriteereitä voidaan hakea vakiintuneista toimintatavoista, mutta niitä ei ole mahdollista perustaa suoraviivaisesti esimerkiksi Julkisen sanan neuvoston kannanottoihin. Hyväksyttävyyden ala on laajin silloin, kun kyseessä on demokraattisen yhteiskunnan sananvapauden ydinalue.¹⁰³

Momentin tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi esitetyn informaation paikkansapitävyyden varmistamista koskevat seikat. Väitteiden esittämisen hyväksyttävyy­sarvioinnissa voidaan huomioida esimerkiksi mahdollisuus harkita lausuman sisältöä. Esimerkiksi nopeassa haastattelutilanteessa lausuman muotoiluun ja oikaisemiseen on vähemmän tilaisuutta kuin kirjallisen muotoilun yhteydessä.¹⁰⁴

Uudella neljännellä momentilla on laajempi soveltamisala kuin kolmannella momentilla, joka koskee vain toista halventavia tekoja. Fränden ja Wahlbergin mukaan selvää kuitenkin on, että valheellisten tietojen tai vihjausten esittäminen useimmissa tapauksissa

¹⁰¹ HE 19/2013 vp, s. 43.

¹⁰² HE 19/2013 vp, s. 44.

¹⁰³ HE 19/2013 vp, 44.

¹⁰⁴ HE 19/2013 vp, s. 49.

ylittää sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Lähtökohta neljännessä momentissa on se, että esitetyssä ilmauksessa tulee olla kysymys informaatiosta, jolle ei voida antaa totuusarvoa. Tältä osin neljännellä ja kolmannella momentilla on sama soveltamisala.¹⁰⁵

4. Sellaisen valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä

Rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kunnianloukkaukseen syyllistyy se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Rangaistavan teon tunnusmerkit ovat siten valheellinen tieto tai vihjaus sekä se, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Tunnusmerkit ovat normatiivisia eli tekijältä vaaditaan tietynlaista ymmärrystä.

Tunnusmerkit ovat niin sanottuja teko-olosuhteita. Tekijän täytyy siten olla selvillä siitä, että hänen esittämänsä tieto tai vihjaus on valheellinen ja että tiedon tai vihjauksen esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Tekijän tahallisuus on olosuhdetahallisuutta. Olennaista on, millaista selvillä oloa tekijältä vaaditaan. Median ja toimittajien näkökulmasta kysymystä voidaan tarkastella siten, että kuinka monesta lähteestä heidän täytyy varmistaa väitteiden todenperäisyys ennen niiden julkaisua, ja miten lähteiden luotettavuutta arvioidaan. Toisaalta toimittajilla on lähdesuoja, eli toimittajilla ei ole velvollisuutta paljastaa lähteitään, mikä taas voi vaikuttaa merkittävästi sen arviointiin, onko toimittaja ollut selvillä väitteiden valheellisuudesta.

Teko ei ole ensimmäisessä kohdassa tarkoitettu rikos, jos tekijällä on ollut vahvoja perusteita pitää totena, mitä hän on esittänyt tai vihjannut.¹⁰⁶ Tietolähteen varmistamisvelvollisuus riippuu muun muassa siitä, millaiset mahdollisuudet tietojen tarkistamiseen on, ja siitä, kuinka vakavista syytteistä on kyse. Esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä ei aina ole mahdollista hankkia varmaa tietoa väitteiden totuudenmukaisuudesta, mutta väitteille on kuitenkin oltava riittävät perusteet. Väitteiden paikkansapitävyys on yritettävä varmistaa useammasta kuin yhdestä lähteestä, ja myös lähteiden luonteella on merkitystä tietojen luotettavuutta arvioitaessa. Joissain tilanteissa tiedon esittäminen saattaa olla oikeusjärjestykseen sisältyvien muiden normien

¹⁰⁵ Frände ym. 2014 s. 423.

¹⁰⁶ HE 19/2013 vp, s. 46.

perusteella oikeutettua tai siihen voi olla jopa velvollisuus.¹⁰⁷ Jos tiedot ovat helposti tarkistettavissa, tahallisuus voi ylittyä helpommin.¹⁰⁸

4.1. Valheellinen tieto tai vihjaus

RL 24:9.1:n 1 kohdassa tarkoitetaan tietoa tai tietoa lähellä olevaa vihjausta, joka on perätön.¹⁰⁹ Valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen on rangaistavaa riippumatta siitä, miten esittäminen tapahtuu. Tieto tai vihjaus voidaan esittää suullisesti tai kirjallisesti, se voi olla esimerkiksi kuva tai sähköisessä muodossa oleva tiedosto. Kunnianloukkauksena voi tulla rangaistavaksi niin pienelle piirille kuin julkisesti levitetyt valheelliset tiedot.¹¹⁰ Tiedon tai vihjauksen täytyy koskea jo tapahtunutta menettelyä, eli väitteen totuudenmukaisuus on siis periaatteessa jälkikäteen tarkistettavissa. Vain valheellisten tietojen ja vihjausten esittäminen voi tulla rangaistavaksi RL 24:9.1:n 1 kohdan mukaan.¹¹¹ Kyseessä voi olla esimerkiksi väite syyllistymisestä rikokseen tai väite voi koskea henkilön terveystietoja.

Valheellisella vihjauksella tarkoitetaan sanomaa, jota ei ilmaista suoraan julkaisussa. Julkaisussa on kuitenkin riittävästi merkitystekijöitä, jotka luovat tietyn totuudenvastaisen sisällön.¹¹² Valheellinen vihjaus voi olla myös sellainen, kun sinänsä totuudenmukaisilla tiedoilla annetaan oleellisesti puutteellinen ja virheellinen kuva lausuman kohteena olevasta tapahtumasta tai asiantilasta.¹¹³

Ennakkopäätöksessä KKO 2013:100 vastaajat olivat julkaisseet YLE:n pääuutislähetyksessä X:ää ja Y:tä koskevan uutisen, jonka mukaan poliisi on paljastanut laajan idänkauppaan liittyvän kirjanpito- ja rahanpesurikoksen. Uutisessa kerrottiin, että X:ää epäillään mittavista talousrikoksista, ja että hän kiistää syyllistyneensä rikokseen. Uutisessa oli näytetty kuva eräästä artikkelista, jossa näkyi X:n kuva ja verotustiedot. Lisäksi esitettiin, että X:n yrityksen tileille on tullut kymmeniä miljoonia euroja rahaa ohi kirjanpidon ja poliisi uskoo, että yhtiön kautta on kierrätetty suuri määrä rikollisesti hankittua rahaa, joka on

¹⁰⁷ HE 19/2013 vp, s. 46, Lappi-seppälä ym. 2013 s. 674.

¹⁰⁸ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 674.

¹⁰⁹ Tunnusmerkistö herättää kysymyksen miten tieto voi olla perätön? Filosofiasa tietämistä luonnehditaan usein totuudenmukaiseksi ja perustelluksi uskoksi asianomaiseen seikkaan nähden. Tietämisen ja tiedon yksi elementti on se, että henkilön uskomus pitää paikkansa eli on tosi. Matikkala 2005 s. 23

¹¹⁰ HE 19/2013 vp, s. 45.

¹¹¹ HE 19/2013 vp, s. 45, HE 184/1999 vp, s. 33, Lappi-seppälä ym. 2013 s. 671.

¹¹² Frände ym. 2014, s. 417, 419.

¹¹³ Tiilikka 2008 s. 234.

lähtöisin Venäjältä. X:n ja Y:n toimista oli meneillään esitutkinta, mutta X:n ja Y:n ei ole myöhemmin todettu syyllistyneen uutisessa väitettyihin rikoksiin.

Ratkaisussa KKO 2013:100 todettiin vastaajien esittäneen valheellisen vihjauksen, jonka mukaan X ja Y olisivat syyllistyneet törkeisiin rikoksiin. Syyttäjän mukaan maininnat rikosepäilyistä eivät tasapainottaneet uutista siten, ettei sen perusteella olisi päässyt syntymään valheellista vihjausta asianomistajien syyllistymisestä rikokseen. Syyttäjä kiinnitti huomiota myös siihen, että televisiuutisoinnissa mielikuva syntyy saman tien eikä tietoihin voi palata. Utiseen liitetty asianomistajan ja toimittajan välinen puhelinkeskustelu oli vahvistanut katsojan käsitystä asianomistajan syyllistymisestä rikokseen.¹¹⁴

KKO:n ratkaisun mukaan merkitystä oli ensinnäkin sillä, että vihjaukset oli esitetty valtakunnallisessa uutislähetyksessä. Vaikutelma, joka katsojalle syntyy uutisessa esitetyistä tiedoista, on esimerkiksi lehtikirjoitukseen verrattuna yleensä uutisen nopean seuraamistapahtuman varassa. Toiseksi KKO kiinnitti huomiota siihen, että tiedot oli esitetty tosiasiatietoina. X:n syyllistymistä rikoksiin oli vahvistettu esittämällä korostetusti tämän verotustietoja. KKO:n mukaan tällä menettelyllä toimittaja oli halunnut tuoda esiin käsityksensä siitä, miten rikosepäilyihin pitäisi suhtautua. Lisäksi tosiasiatietona oli esitetty, että yrityksen tileille oli tullut suuri rahamäärä ohi kirjanpidon. Näillä perusteilla KKO katsoi, että uutinen oli kokonaisuutena arvioiden antanut väärän vaikutelman siitä, että oli olemassa tosiasiaperusteita, joiden nojalla X:ää ja Y:tä voitiin pitää syyllisinä mainittuihin rikoksiin.

4.1.1. Arvoarvostelmat ja tosiasiaväitteet

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään erottanut arvoarvostelmat tosiasiaväitteistä. Tietojen ja väitteiden luonnetta arvioitaessa on tehtävä ero tosiasiatoteamuksen ja arvoarvostelmien välillä. Tosiseikkojen olemassaolo voidaan näyttää toteen, mutta arvoarvostelmista ei voida esittää näyttöä. Sen sijaan arvoarvostelma saattaa olla suhteeton, ellei sille ole riittäviä tosiasiaperusteita. Esitetyt väitteet voivat antaa yleisölle sellaisen kuvan, että esimerkiksi väitetty toiminta on näytetty ja riidaton tosiseikka. Erityisen merkittäväksi jako nousee tapauksissa, joissa uutisoidaan rikoksesta ja sitä koskevasta oikeudenkäynnistä. Jos henkilön syyllisyys

¹¹⁴ Tiilikka 2014 s. 394.

esitetään tosiasiaväitteenä, kunnianloukkauksen tunnusmerkistö täytyy helpommin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita ratkaisuja, jotka koskevat rikosoikeudenkäynnistä uutisointia.

Hallituksen esityksessä todetaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisulinja. Arvoarvostelmia ei voida todentaa, ja todentamisvaatimuksen asettaminen voisi loukata sananvapautta. Arvostelma voi kuitenkin liittyä tosiasioihin, jolloin arvoarvostelmana pidettävän lausuman hyväksyttävyyteen vaikuttaa se, tukeutuuko se riittäväällä tavalla tosiseikkoihin.¹¹⁵ Jako tosiasiaväitteisiin ja arvoarvostelmiin on merkittävä teon rangaistavuuden kannalta. Arvoarvostelman tueksi ei tarvitse esittää niin vahvaa tosiasia-perustaa kuin tosiasiaväitteille, eli arvoarvostelman näyttökynnys on korkeampi kuin tosiasiaväitteiden. Arvoarvostelman esittäminen ei siten täytä yhtä helposti kunnianloukkaustunnusmerkistöä kuin tosiasiaväitteen esittäminen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita ratkaisuja, jotka koskevat esitettyjen väitteiden arviointia joko arvoarvostelmana tai tosiasiaväitteenä. Suomea koskevassa EIT:n ratkaisussa 6.4.2010 Ruokanen ym. vastaan Suomi oli kyse lehtikirjoituksesta, joka käsitteli rikosepäilyä.

Artikkelin mukaan pesäpallojoukkue oli syyllistynyt raiskaukseen. Ennen artikkelin julkaisua esitutkintaa ei ollut aloitettu ja artikkelissa ei mainittu ketään joukkueen jäsentä nimeltä. Hovioikeus oli tuominnut artikkelin kirjoittajan ja päätoimittajan kunnianloukkauksesta rangaistukseen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun mukaan Suomi ei ollut syyllistynyt sananvapauden loukkaamiseen. Artikkelilla oli loukattu syyttömyysolettamaa, koska raiskaus oli esitetty tosiasiana, vaikka esitutkintaa ei ollut aloitettu ennen artikkelin julkaisua. Esitetyt väitteet olivat niin vakavia, että toimittajien olisi pitänyt esittää väitteilleen vahvat tosiasia-perustat. Toimittajat olivat kuitenkin vedonneet lähdesuojaan eivätkä muutenkaan yrittäneet selvittää, oliko syytökselle tosiasia-perusteita.¹¹⁶

Ratkaisussa Petrenco vastaan Moldova (annettu 30.3.2010) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin arvioi myös tosiasiaväitteiden ja arvoarvostelmien eroa. Ratkaisun mukaan väitettä siitä, että valittaja oli ollut yhteistyössä KGB:n kanssa, ei

¹¹⁵ HE 19/2013 s. 45.

¹¹⁶ Ruokanen v. Suomi, EIT 6.4.2010.

voida pitää pelkkänä arvoarvostelmana. Kysymys ei ollut spekuloinnista vaan historiallisen tosiasian esittämisestä. Koska kyse oli historiallisesta tosiasiasta, siitä voitiin esittää näyttöä. Väite oli omiaan halventamaan valittajaa ja saattamaan hänen käsityksensä keskustelun kohteena olleista seikoista huonoon valoon. Väitteellä ei edistetty keskustelua vaan horjutettiin sen merkitystä. Henkilön mainetta vahingoittaville väitteille tuli olla riittäviä tosiasiaperusteita silloinkin, kun väite koski politiikkaa tai muuta julkisuuden henkilöä.¹¹⁷

Asiassa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että valittaja olisi ollut KGB:n agentti. Koska todellisuutta oli vääristelty eikä artikkelin kirjoittaja ollut esittänyt minkäänlaisia tosiasiaperusteluja, asiassa ei voitu vedota siihen, että medialla oli julkisuuden henkilöitä koskevien artikkeleiden yhteydessä tiettyä marginaalia provokaation ja liioittelun suhteen. Esittämällä väitteen näytettynä tosiasiana eikä pelkkänä arvailuna kirjoittaja oli artikkelillaan ylittänyt sallitun kommentoinnin rajat. Lisäksi EIT huomautti, että julkaistussa oikaisussa ei oltu käsitelty tuota väitettä eikä sanottu, että väitteelle ei ollut minkäänlaisia perusteita.¹¹⁸

Korkein oikeus on myös arvioinut päätöksissään väitteiden luonnetta joko arvoarvostelmana tai tosiasiaväiteinä.

Ennakkopäätöksessä KKO 2013:69 oli kyse 7 päivää -lehdessä julkaistussa kirjoituksesta. Kirjoituksen mukaan X ja Y olivat olleet ystäviä ja he olivat juhlineet yökerhossa ja yöpyneet samassa hotellihuoneessa. Näiden seikkojen perusteella oli vihjattu, että heillä olisi keskenään erityisen läheinen suhde ja että X olisi pettänyt silloista naisystävänsä. Kirjoituksessa oli annettu ymmärtää, että suhteeseen liittyy sukupuolista kanssakäymistä, vaikka sitä ei kirjoituksessa nimenomaisesti väitetty.

Korkein oikeus katsoi, ettei kyseessä ollut valheellinen tieto tai vihjaus. KKO arvioi siis väitettä, jonka mukaan X:n ja Y:n väliseen suhteeseen liittyy sukupuolista kanssakäymistä. KKO totesi, että vihjausta voidaan pitää riidattomina pidettyihin seikkoihin ja kirjoituksessa käytettyihin ilmaisuihin perustuvana, suhteen luonnetta koskevana päätelmänä. KKO:n mukaan tällaisilta mielikuvan tasolla olevilta päätelmiltä ja arvoasetelmilta ei ole mielekästä edellyttää totuusarvoa. Väite oli siis arvoarvostelma,

¹¹⁷ Petrenco v. Moldova, EIT 30.3.2010.

¹¹⁸ Petrenco v. Moldova, EIT 30.3.2010.

jolle oli riittävä tosiasia-perusta. Perusteluissa kuitenkin todetaan arvoarvostelmien osalta niin, että arvoarvostelmakin voi olla kunnianloukkauksena rangaistava, jos ilmaisut ovat tarpeettoman loukkaavia.

Tapauksessa arvioidussa kirjoituksessa oli esitetty lisäksi, että X ja Y olisivat yökerhossa suudelleet ja vaihtaneet kielikoukkuja sekä että X olisi esiintynyt päihtyneenä. KKO:n mukaan nämä väitteet olivat tosiasia-väitteitä, joiden todenperäisyydestä on mahdollista esittää selvitystä. Asianomistajat olivat kiistäneet tietojen todenperäisyyden eivätkä vastaajat kyenneet todistamaan, että kirjoitus olisi perustunut tältä osin tosiasioihin. KKO totesi, että väitteet olivat lain kohdan mukaisesti valheellisia tietoja tai vihjauksia.

Tapauksessa KKO 2013:70 lehdessä julkaistussa artikkelissa oli käsitelty kolmeen henkilöön kohdistunutta epäiltyä henkirikosta. Kirjoituksessa todettiin epäillyn olevan 29-vuotias helsinkiläismies. Epäillyn nimeä ei mainittu, mutta hänestä oli esitetty osittain kasvojen alueelta peitetty kuva. Lehtikirjoituksen otsikko oli: ”Tuttava sarjamurhista epäillystä: hän on mielitelevä limanuljaska!”. Kirjoituksessa oli käsitelty epäillyn suhdetta surmattuihin henkilöihin, työhistoriaa ja taloudellista tilannetta.

Perusteluissa KKO toteaa, että arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota siihen, esitettiinkö kirjoituksessa asian keskeneräisyydestä huolimatta tosiasiatietoja, tukivatko tosiseikat mahdollisia arvoarvostelmia riittävästi ja olivatko käytetyt ilmaisut oikeasuhtaisia asian laatuun nähden. Yksittäisten tietojen vähäisellä epätarkkuudella ei yleensä ole merkitystä, jos kirjoituksen perusteella ei synny vääriä mielikuvia kirjoituksen kohteena olevan henkilön syyllistymisestä tekoon.

Kirjoituksessa ei kerrottu X:n syyllisyyttä henkirikoksiin tosiasiana, eikä kunnianloukkaussyyte edes koskenut tätä väitettä. Rangaistusta vaadittiin sillä perusteella, että lehtikirjoituksen tiedot työttömänä ja kolmen miehen rakastajana olemisesta sekä useiden kymmenien tuhansien eurojen veloista olivat virheellisiä ja että ”limanuljaska”-nimityksen käyttäminen oli halventavaa. KKO:n mukaan työttömyyttä, rakastajana olemista ja velkaantumista koskevat tiedot eivät olleet virheellisiä eikä limanuljaska-nimitys ollut omiaan aiheuttamaan halveksuntaa. KKO perusteli kantaansa niin, että kirjoitus koski vakavia henkirikoksia, joten nimitys ei ollut siihen nähden vakava.

Päivi Tiilikka on kritisoinut ratkaisun perusteluita. KKO:n mukaan väite X:n työttömyydestä ei ollut virheellinen, koska väite perustui X:n alhaiseen tulotasoon. Henkilön tulotaso voi olla alhainen myös muista syistä, esimerkiksi opiskelun vuoksi. Väite olisi ollut helposti tarkistettavissa. Kolme rakastajaa koskeva väite oli KKO:n mukaan tyyppinen tosiseikkoihin perustuva päätelmä. Tiilikan mukaan läheisestä ystävytydestä ei voida tehdä seksisuhdetta koskevaa päätelmää. KKO olisi voinut hylätä syytteen sananvapauden rajoittamisen välttämättömyysharkinnan perusteella.¹¹⁹

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tosiasioiden ja arvoarvostelmien erottaminen ei aina ole helppoa, vaan asia tulee selvittää tutkimalla tosiasiallista näyttöä.¹²⁰ Tosiasiaväitteenä voidaan pitää ainakin sellaisia lausumia, jotka pohjautuvat historiallisiin tapahtumiin ja lausumia, joissa todetaan henkilön yksiselitteisesti tehneen jotain. Arvoarvostelmina voidaan pitää lausumia, jotka pohjautuvat lausuman esittäjän omiin päätelmiin. Arvoarvostelmien toteennäyttämisen velvollisuus on korkeampi kuin faktaväitteiden, mutta jonkinlaiset perustelut on oltava. Edellytettävä näyttö riippuu tapauksen olosuhteista.¹²¹

4.1.2. Lähdesuoja

Joukkotiedotusvälineillä on sananvapauslain turvaama lähdesuoja. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan lähdesuoja kuuluu median vapauden perusedellytyksiin. Ilman lähdesuojan turvaa joukkotiedotusvälineet eivät voisi julkaista kritiikkiä yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista. EIT on useassa ratkaisussaan todennut, että lehdistön tehtävänä on herättää keskustelua ja kiinnittää huomiota yhteiskunnan epäkohtiin ja EIT on painottanut lehdistön merkitystä demokraattisessa yhteiskunnassa.¹²² Lähdesuoja ei ole pelkkä etuoikeus, vaan se on osa oikeutta tietoon, johon tulee puuttua vain erityisellä varovaisuudella.¹²³

Sananvapauslain mukaan yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla on oikeus olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot. Julkaisijalla on lisäksi oikeus olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä (SananvapausL 4:16 §). Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 § 1 momentin mukaan yleisön saataville toimitetun

¹¹⁹ Tiilikka 2014 s. 163-165.

¹²⁰ Hirvelä – Heikkilä 2013 s. 532.

¹²¹ Hirvelä – Heikkilä 2013 s. 533.

¹²² EIT 23.6.2015, M. Niskasaari ja Otavamedia Oy v. Suomi.

¹²³ Hirvelä – Heikkilä 2013 s. 588.

viestin laatija taikka julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja saa kieltäytyä todistamasta siitä, kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot tai laatinut yleisön saataville toimitetun viestin. Tuomioistuin voi velvoittaa edellä tarkoitetun henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta tai joka koskee salassapitovelvollisuuden rikkomista rangaistavaksi säädetyllä tavalla (OK 17:20.2.§).

Kunnianloukkauksirikokset kuuluvat siis lähdesuojan piiriin. Syytettynä oleva toimittaja tai päätoimittaja voi aina kieltäytyä paljastamasta tietolähdettään. Kuten edellä on esitetty, kunnianloukkauksirikoksesta syytetyllä on kuitenkin näyttötaakka esittämiensä väitteiden paikkansapitävyydestä. Syytetty, joka kieltäytyy selvittämästä sitä, millä tavalla hän on pyrkinyt varmistamaan julkaistujen tietojen oikeellisuuden, voidaan helpommin tuomita rangaistukseen sillä perusteella, että hän ei ole riittävästi selvittänyt julkaisemansa tiedon oikeellisuutta. Myös todistajana kuultu toimittaja tai päätoimittaja ovat yleensä velvollisia pitämään huolta lähdesuojasta.¹²⁴

EIT on korostanut median velvollisuutta esittää riittäviä tosiasiaperusteita väitteilleen, etenkin, jos väitetään henkilön syyllistyneen rikokseen. Median ei kuitenkaan tarvitse paljastaa tietolähteitään.¹²⁵ Toisaalta rangaistusvastuusta ei vapauta se, että toimittaja vetoaa lähdesuojaan. Korkein oikeus toteaa päätöksen 2010:88 perusteluissaan EIT:n ratkaisulinjan mukaisesti, että toimittaja ei voi lähdesuojaan vetoamalla välttyä rangaistusuhasta. Toimittajan ei kuitenkaan tarvitse paljastaa lähteitään, mutta hänen on tuotava esiin seikkoja, joiden pohjalta voidaan arvioida lähteiden kertomuksia, niiden merkitystä ja luotettavuutta.

4.1.3. Lähteiden luotettavuuden arviointi

Lähteiden luotettavuuden arviointi on osa tahallisuusarviointia. Jos tekijällä on ollut perusteltu syy pitää esittämiään väitteinä totena ja hänen tietolähteitään voidaan pitää luotettavina, tekijä ei ole toiminut tahallisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita ratkaisuja, joissa arvioidaan tietolähteiden luotettavuutta.

Ratkaisussa Alithia Publishing Company Ltd ja Constantinides vastaan Kypros, annettu 22.5.2008, oli kyse artikkelisarjasta, jossa oli väitetty asianomistajan syyllistyneen

¹²⁴ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 663, Tiilikka 2008 s. 38.

¹²⁵ EIT 17.12.2004, Cumpana ja Mazare v. Romania.

rikokseen. Ratkaisussa EIT tuo esiin periaatteita, joiden mukaan lähteiden luotettavuutta voidaan arvioida. Arviointiin vaikuttavat muun muassa lähteen alkuperä ja se, onko julkaisija toimittanut kohtuullisessa määrin tutkimuksia ennen julkaisua. Lisäksi merkitystä annetaan sille, onko selostus kohtuullisen tasapainoinen ja onko julkaisija antanut loukatulle henkilölle tilaisuuden puolustautua. EIT:n mukaan on kuitenkin huomioitava jokaisen jutun erityispiirteet. Tässä ratkaisussa vastaajien olisi tullut mieltää, että he loukkasivat kunnian ja maineen suojaa, kun he julkaisivat epäilyttäviin lähteisiin perustuneen vakavia herjaavia tosiasiatoteamuksia sisältäneen artikkelisarjan varaamatta henkilölle tilaisuutta esittää omia kommenttejaan tai omaa versiotaan.¹²⁶

EIT on ottanut kantaa lähteiden luotettavuuden arviointiin myös päätöksessä *Ruokanen yms. vastaan Suomi*. Ratkaisun mukaan lähteiden luotettavuutta arvioidaan sen mukaan, millainen tilanne on ollut julkaisuhetkellä toimittajan näkökulmasta. Artikkelin oli perustunut asianomistajan oppilaitokselle antamaan lausuntoon, jonka toimittajien haastattelemat useat anonymit todistajat vahvistivat. Toimittajat vetosivat lähdesuojaan, eivätkä paljastaneet henkilölähteitään. Toimittajat eivät olleet yrittäneet selvittää, oliko syytökselle tosiasiaperusteita, vaikka he olisivat voineet tehdä niin ottamalla yhteyttä asianomistajaan ja epäilyihin.¹²⁷

EIT:n ratkaisu oli äänestysratkaisu. Eri mieltä olleen tuomarin mukaan Suomi oli rikkonut sananvapautta ja valittajille oli laitettu liian raskas todistustaakka väitteidensä totuudenmukaisuudesta. Lausunnon mukaan raiskaussyytöstä ei tehty ensimmäistä kertaa kyseisessä artikkelissa, vaan allekirjoitetussa ja todistetussa lausunnossa, joka oli annettu julkisille viranhaltijoille ja myös joukkueen johdolle noin kahdeksan kuukautta aikaisemmin, mutta viranomaiset tai joukkueen johto eivät olleet ryhtyneet tutkimaan väitteitä. Eriävän mielipiteen mukaan valittajat olisivat pystyneet esittämään vaadittavaa lisänäyttöä vain tietolähteensä paljastamalla. Toinen tuomari kiinnitti myös huomiota siihen, etteivät viranomaiset olleet ryhtyneet tutkimaan raiskausväitettä, jolloin se perusti merkittävän julkisen huolenaiheen.¹²⁸

Koska kyseessä olivat vakavat väitteet, toimittajien lähteet eivät olleet EIT:n mukaan tarpeeksi luotettavat. Toimittajat olivat sinänsä tarkistaneet tietonsa kahdesta lähteestä

¹²⁶ Alithia Publishing Company Ltd ja Constantinides v. Kypros, EIT 22.5.2008. Myös ratkaisut EIT 10.2.2009: *The Wall Street Journal Europe SPRL* ja muut v. *Yhdistynyt Kuningaskunta*.

¹²⁷ *Ruokanen v. Suomi*, EIT 6.4.2010.

¹²⁸ *Ruokanen v. Suomi*, EIT 6.4.2010.

(asianomistajan lausunto ja todistajien vahvistukset), mutta he eivät ilmeisesti tuoneet esiin seikkoja, joiden perusteella olisi voitu arvioida henkilölähteiden luotettavuutta. Toisaalta raiskausepäily oli esitetty viranomaisille jo huomattavasti aikaisemmin ennen artikkelin kirjoittamista, mutta ilmeisesti mihinkään toimenpiteisiin ei ollut ryhdytty. Lausunnon, johon artikkeli oli perustunut, luotettavuutta vähentää se, ettei uhri ollut vienyt asiaa poliisille ja tehnyt rikosilmoitusta.¹²⁹ Koska viranomaiset eivät olleet ryhtyneet toimenpiteisiin raiskausepäilyn vuoksi, herää epäily, että väite oli perusteeton.

Ratkaisussa KKO 2011:101 oli kyse lehtikirjoittelusta, joka koski koulukiistaa. Ensimmäisessä kirjoituksessa toimittaja oli käsitellyt vanhempien lääninhallitukselle tekemää kantelua opetuksesta ja kunnan tilaamaa selvitystä koulun tilanteesta. Toisessa kirjoituksessa oli käsitelty lääninhallituksen päätöstä tehtyihin kanteluihin. Syyttäjä vaati toimittajalle rangaistusta törkeästä kunnianloukkauksesta, koska toimittaja oli esittänyt koulun rehtorista X:stä valheellisia tietoja ja vihjauksia siten, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan asianomistajalle kärsimystä, halveksuntaa ja vahinkoa.

Koulukiistaa käsitteleviä kirjoituksia oli julkaistu jo aikaisemmin muissa lehdissä. Ensimmäisessä kirjoituksessa toimittajan tietolähteenä oli vanhempien tekemä kantelu sekä aikaisemmin muissa lehdissä julkaistut tiedot. Artikkelissa kerrottiin myös X:n kanta. Artikkelista käy ilmi, että kysymys on keskeneräisestä asiasta. Toinen kirjoitus perustui vanhempien kantelukirjoitukseen, koulun tilanteesta selvityksen laatineen psykologin antamiin tietoihin ja lääninhallituksen päätökseen. Jutussa oli haastateltu lääninhallituksen päätöksen laatimiseen osallistunutta koulutoimentarkastajaa, selvityksen laatintua psykologia ja yhtä kantelun tehneistä vanhemmista. Myös tässä artikkelissa tuotiin esiin X:n oma käsitys asiasta.

Käräjäoikeus tuomitsi 23.1.2007 toimittajan törkeästä kunnianloukkauksesta. Käräjäoikeuden mukaan kunniaa halventavat väitteet eivät olleet todenperäisiä, vaan valheellisia. Tuomion mukaan toimittajan lähteet eivät olleet luotettavat, kun ainakin yksi väite perustui vain lasten kertomuksiin. Käräjäoikeus kiinnitti huomiota lähteiden ristiriitaisuuksiin: psykologin raportti ja todistajien kertomukset, X:n kertomus ja lääninhallituksen päätökset olivat osittain ristiriitaiset. Käräjäoikeuden mukaan toimittaja

¹²⁹ Kuosma 2015 s. 220.

oli laiminlyönyt asianmukaisen lähdekritiikin, ja hänen olisi pitänyt tarkistaa tiedot myös esimerkiksi muilta vanhemmilta, jotka eivät olleet yhtyneet kanteluihin.

Hovioikeus (tuomio annettu 30.1.2009) arvioi artikkelissa esitettyjä tietoja ja väitteitä samoin kuin käräjäoikeus. Hovioikeuden mukaan artikkelin tiedot olivat suurelta osin virheellisiä ja vahvasti liioiteltuja. Yksi hovioikeudenneuvos oli eri mieltä, hän olisi hylännyt syytteen. Hovioikeudenneuvos otti huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön. Eriävässä mielipiteessä tuotiin esiin, että toimittajan sananvapaus käsittää myös negatiivisten ja järkyttävien asioiden julkaisun, ja toimittajat saavat esittää liioittelua ja provokaatiota. Tiedotusvälineillä on velvollisuus esittää totuudenmukaisia tietoja, mutta ei edellytetä, että tiedotusväline voisi julkaista vain varmasti tosia tietoja. Tiedon julkaisemisella tulee olla perusteltu syy ja sen tulee tapahtua hyvässä uskossa. Hovioikeudenneuvoksen mukaan toimittaja olisi voinut luottaa tietojensa todenperäisyyteen.

Korkeimman oikeuden mukaan kummassakin artikkelissa tuodaan esiin asian käsittelynsä hetkinen tilanne ja kumpikin artikkeli on perustunut kirjoitushetkellä käytettävissä olleeseen materiaaliin. Toimittaja oli pyrkinyt varmistumaan tietojen paikkansapitävyydestä ja luotettavuudesta muun muassa haastatteluilla ja hän oli saanut lähdemateriaalia useammalta taholta. Kaikki lähdemateriaali oli ollut suurimmaksi osaksi sisällöltään samansuuntaista. Korkein oikeus totesi, ettei toimittajalla ollut syytä epäillä tietojensa todenperäisyyttä. Lisäksi KKO huomioi sen, että toimittaja oli käsitellyt kirjoituksissaan tärkeää aihetta maltillisesti, kirjoituksissa oli huomioitu X:nkin näkemykset ja artikkelit eivät anna virheellistä käsitystä kiistan sisällöstä. Artikkelit eivät sisältäneet kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttäviä virheellisiä tietoja tai vihjauksia.

KKO:n ratkaisusta voidaan todeta, että toimittajalla oli riittävät perusteet pitää tietojensa totuudenmukaisina. Toimittajalla oli riittävät perusteet pitää varsin todennäköisenä, että hänen esittämänsä tiedot eivät olleet valheellisia. KKO:n ratkaisua voidaan pitää oikeana, koska tiedotusvälineiltä ei voida vaatia ehdotonta ja täsmällistä julkaistujen tietojen oikeellisuutta. Tällainen vaatimus olisi sananvapauden vastaista, kuten hovioikeudenneuvos totesi eriävässä mielipiteessään. Tässä tapauksessa ei väitetty tosiasiana, että rehtori olisi syyllistynyt rikokseen. Kyse oli myös yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta. Näissä tilanteissa tietojen varmistamisvelvollisuus ei ole niin

merkittävä kuin esimerkiksi uutisoidessa rikosepäilyistä. Käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisut olivat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön vastaisia.

Ratkaisussa KKO 2013:100 syyttäjä oli nostanut esiin myös lähdesuojan ja lähteiden luotettavuuden arvioinnin. Tapauksessa oli kyse uutisesta, jossa väitettiin, että X:ää epäillään mittavista talousrikoksista.¹³⁰ Toimittajien tietolähteenä oli esitutkinta-aineisto, joten esitetyt lausumat pohjautuivat heidän mukaansa tosiasioihin. Syyttäjä viittasi siihen, että esitutkinta-aineisto on salainen. Salassa pidettävää aineistoa julkaistessaan toimittajien tulisi ottaa huomioon, että tiedon vuotajalla saattaa olla myös omia intressejä eikä pelkkä esitutkinta vielä tarkoita syyllisyyttä rikokseen. Toimittajat eivät olleet paljastaneet tietolähteitään.¹³¹

4.1.4. Pitääkö esitetyn väitteen tulla kolmansien tietoon?

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty eriäviä mielipiteitä siitä, pitääkö valheellisen tiedon tai vihjauksen tulla kolmannen osapuolen tietoon, jotta kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Tiilikka on esittänyt, että kunnianloukkauksen edellytyksenä ei ole, että loukkaava väite tulisi kolmansien osapuolten tietoon, vaan riittävää on loukatun tietoisuus.¹³²

Frände ja Wahlberg ovat sitä mieltä, että rangaistavuus kuitenkin edellyttää, että joku muukin kuin itse rikoksen kohteena oleva henkilö havaitsee valheen tai vihjauksen. Heidän mukaansa ”on omiaan” arviointia ei ole mahdollista tehdä, jos väitettä ei ole saatettu muun kuin uhrin tietoon. Vaatimus koskee kuitenkin vain tekoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai halveksuntaa. Fränden ja Wahlbergin mukaan vaatimus ei koske tekoja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan kärsimystä.¹³³ Hallituksen esityksessä 184/1999 todetaan samoin kuin Frände ja Wahlberg. Väitteen esittäminen loukattavalle kahden kesken ei yleensä voi olla omiaan aiheuttamaan halveksuntaa tai vahinkoa loukatulle, mutta kärsimystä teko voi aiheuttaa, jolloin teko voisi tulla

¹³⁰ Ennakkopäätöksen tarkempi kuvaus tämän työn sivulla 33.

¹³¹ Tiilikka 2014 s. 397.

¹³² Tiilikka 2008 s. 237.

¹³³ Frände ym. 2014, s. 419.

rangaistavaksi.¹³⁴ Myös vuoden 2013 uudistusta käsittelevässä hallituksen esityksessä todetaan samoin.

Riippuu siis teon seurauksista, edellyttääkö kunnianloukkausrikos väitteen tulevan kolmannen tietoon. Jos teon seurauksena voisi olla loukatun vahingoittaminen ja halventaminen, edellytetään, että väite tulee kolmannen tietoon. Jos teon mahdollinen seuraus on vain loukatun kärsimys, rangaistavuus ei edellytä kolmannen osapuolen tietoisuutta. Oma ongelmansa on se, kuinka mahdollinen kärsimys voidaan näyttää. Kun teolla ei ole muita todistajia kuin asianomistaja ja vastaaja, voi olla hankalaa näyttää, että teko on tosiasiaa ollut sellainen, joka täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön ja on omiaan aiheuttamaan kärsimystä.

Ratkaisussa KKO 2007:70 syytetty A oli lähettänyt kunnan toimeksiannosta löytöeläinten hoitotoimintaa harjoittavalle B:lle sähköpostiviestejä, joissa hän oli arvostellut B:n toimintaa. B lopetti eläinsuojeluasutuksessa tarkoitetuin tavoin ampumalla ne eläimet, joille ei määräajassa löytynyt omistajaa tai sijoituspaikkaa. A ilmaisi sähköpostissa, että ”B:n toiminta oli silkkaa tappamista ei eläimistä välittämistä”. A oli kirjoittanut B:lle toisessa viestissä, että ”kyllä olette raaka ja rahanahne ihminen”.

Loukkaavat sähköpostiviestit oli lähetetty vain loukatulle, eivätkä ne tulleet kolmansien osapuolien tietoon. Käräjäoikeus ja hovioikeus tuomitsivat vastaajan kunnianloukkauksesta. Korkein oikeus hylkäsi syyteen. Ratkaisun perusteluissa ei suoraan oteta kantaa siihen, että viestit tulivat vain loukatun tietoon. Perusteluista voidaan kuitenkin todeta, että se, että viestit tulivat vain asianomistajan tietoon, oli rangaistavuutta lieventävä seikka. Arvostelu ei ollut toiminnan laajuuteen nähden suhteetonta tai paisuteltua.¹³⁵

Tapauksessa KKO 2013:15 tekijä A:ta syytettiin väärästä ilmiannosta ja kunnianloukkauksesta. Kihlakunnanvouti oli ulosottomiehenä panemassa täytäntöön päätöstä, jonka mukaan lapsen tuli asua äitinsä luona. Isä A oli tehnyt poliisille tutkintapyynnön, jonka mukaan kihlakunnanvouti oli riuhtonut, kiskonut ja repinyt lasta niin, että tälle oli aiheutunut polvivamma ja repun olkahihnat olivat

¹³⁴ HE 184/1999 vp. s. 34.

¹³⁵ Tiilikka 2013 s. 137.

revenneet. Isä oli esittänyt myös esitutkinnassa samat väitteet. KKO hylkäsi syytteen.

KKO huomioi tunnusmerkistön täyttymistä arvioidessaan sen, että isä A ei ollut esittänyt väitettä julkisuushakuisesti esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai tiedostusvälineissä, vaan oli saattanut asian vain poliisitutkintaan. Kunnianloukkauksen tunnusmerkistö ei varsinaisesti edellytä, että loukkaava väite esitetään laajalle yleisölle, vaan väitteen esittäminen loukatulle itselleen periaatteessa riittää. Päivi Tiilikka arvioi, että viestin vastaanottajakunnan laajuudella voi rajatapauksissa olla merkitystä myös muissa kuin RL 24:9.2:n mukaista arvostelunvapautta koskevissa tapauksissa.¹³⁶

4.2. Ovatko esitetyt tiedot tai väitteet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa?

RL 24:9.1:n 1 kohdassa valheellisen tiedon tai vihjauksen täytyy olla sellainen, että se on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. On omiaan -lauseke ei edellytä, että uhri olisi tosiasiallisesti kärsinyt vahinkoa. Vahinko voi olla esimerkiksi luonteeltaan taloudellista tai julkaisun seurauksena voi olla viran menettäminen. Halveksunnalla tarkoitetaan arvostuksen vähenemistä, esimerkiksi perätön väite asianajajasta vähentää asiakkaiden luottamusta häneen ja samalla myös elinkeinotuloja.¹³⁷ Tahallisuuden tulee peittää myös se, että esitetty tieto tai vihjaus on omiaan loukkaamaan tms. Tekijän täytyy siis mieltää väitteidensä loukkaava luonne.

Tiedon tai väitteen loukkaavuutta arvioitaessa lähtökohtana on väitteen luonne. Harkinta on siten objektiivista: arvioinnissa lähdetään siitä, onko väite objektiivisesti ottaen loukkaava, eli aiheuttaako esitetty väite yleensä kärsimystä, vahinkoa tai halveksuntaa suurelle osalle sellaisista ihmisistä, joihin se kohdistuu. On omiaan -lauseke sulkee pois sellaiset tilanteet, joissa tieto tai väite on tosiasiallisesti aiheuttanut kärsimystä, mutta vain siksi, että loukattu on reagoanut yllättävällä tavalla.¹³⁸ Väitteen loukkaavuutta arvioidaan loukatun sosiaalisessa ympäristössä.¹³⁹

Kyseessä on siis abstraktinen vaarantamisrikos. Halventavien tietojen ja vihjausten esittäminen on kiellettyä, koska siihen oletetaan liittyvän varteenotettava oikeushyvä

¹³⁶ Tiilikka 2013 s. 137.

¹³⁷ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 674.

¹³⁸ HE 184/1999 vp. s. 31-32 ja 34, Tiilikka 2008 s. 238.

¹³⁹ Honkasalo 1970 s. 144.

loukkaamisen mahdollisuus. Abstraktisissa vaarantamisrikoksissa ei edellytetä näyttöä konkreettisesta vaaratilanteesta, vaan voidaan esittää todennäköisyysarvio siitä, onko tekotyypin juuri konkreettisissa olosuhteissa ollut omiaan aiheuttamaan halveksuntaa.¹⁴⁰

Ratkaisussa KKO 2013:69 katsottiin, että esitetyt tiedot tai vihjaukset olivat kunnianloukkaussäännöksen mukaisella tavalla valheellisia.¹⁴¹ Korkein oikeus kuitenkin totesi, etteivät väitteet olleet omiaan aiheuttamaan asianomistajille vahinkoa tai kärsimystä eikä heihin kohdistuvaa halveksuntaa. Ratkaisuun vaikutti se, että X:n alkoholinkäyttöä oli käsitelty jo aikaisemmin julkisuudessa ja X oli myöntänyt alkoholinkäytön. Kielikoukkuja koskevat väitteet eivät olleet omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja kärsimystä taikka halveksuntaa, koska riidatonta oli, että X ja Y olivat olleet yhdessä yökerhossa ja yöpyneet samassa hotellihuoneessa.

KKO arvioi väitteiden loukkaavuutta siinä asiayhteydessä, missä väitteet oli esitetty. Väite kielikoukuista voidaan sanoa olevan vähemmän loukkaava kuin yhteinen yö hotellihuoneessa. EIT:n mukaan tiedot, jotka henkilö on aikaisemmin itse julkistanut ja tiedot, joita henkilö ei ole julkaissut ovat eri asemassa.¹⁴² Tässä tapauksessa X oli kertonut alkoholinkäytöstään aikaisemmin julkisuudesta, joten esitetty väite ei voi aiheuttaa vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa.

On omiaan -vaatimuksessa on siis kyse tietynlaisesta tapauskohtaisesta objektivoinnista, jolloin jätetään huomioon ottamatta tiettyjä faktisia olosuhteita. Frände mukaan tässä ratkaisussa KKO etenee vastakkaiseen suuntaan, ja liittää arvioinnin suoraan asianomistajiin. Näin ollen päädytään käytännössä hyvin lähelle lausuman ja syntyneen vahingon (halveksunnan tai kärsimyksen) välistä kausaalisuhdetta, jolloin kyseessä olisi konkreettisen vaaran muoto. Tässä tapauksessa X ja Y olivat sellaisia henkilöitä, joille kyseessä olevat kirjoitukset eivät aiheuttaneet kärsimystä tai halveksuntaa.¹⁴³

4.3. KKO:n ratkaisuja, joissa on arvioitu tahallisuutta RL 24:9.1:n 1 kohdan mukaan

4.3.1. KKO 2006:10

¹⁴⁰ Frände ym. 2014 s. 310.

¹⁴¹ Ennakkopäätöksessä KKO 2013:69 oli kyse 7 päivää -lehdessä julkaistussa kirjoituksesta, jonka mukaan X ja Y olivat juhlineet yökerhossa ja yöpyneet samassa hotellihuoneessa. Katso myös tämän työn sivu 36.

¹⁴² EIT 18.1.2011 MGN Limited v. Yhdistynyt Kuningaskunta.

¹⁴³ Frände 2014 s. 152.

Tapauksessa KKO 2006:10 vastaaja A oli tehnyt poliisille tutkintapyynnön ja sosiaaliviranomaisille lastensuojeluilmoituksen, joissa vihjattiin B:n syyllistyneen seksuaali- ja muihin rikoksiin. A oli väittänyt B:n syyllistyneen erittäin paheksuttaviin rikoksiin. A ei kuitenkaan kertonut, keneltä hän oli saanut tutkintapyynnössä ja lastensuojeluilmoituksessa esittämänsä tiedot. Tapauksessa ei oltu eri mieltä siitä, etteivätkö tiedot ja vihjaukset olleet perättömiä. Lisäksi riidatonta oli se, että tiedot ja vihjaukset olivat omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa loukattua kohtaan.

A toimi sellaisen yhdistyksen toiminnanjohtajana, jonka lähtökohtana oli lastensuojelu. A oli saanut esittämänsä tiedot luottamuksellisena, eikä halunnut paljastaa lähdeään. Korkein oikeus kuitenkin totesi, ettei A:ta vapautta rikosvastuusta tietojen luonne tai se, että lähde on halunnut pysyä salassa. KKO:n mukaan rikosvastuusta ei myöskään vapautta se, että A on tosiasiallisesti vain välittänyt muualta saamansa tiedon sen todenperäisyyttä tarkistamatta. A esitti, että hän on tavannut lapsen, jota väitteet koskevat, mutta asiasta ei esitetty riittävää todistelua. KKO katsoi, että A:lla ei ollut väittämiään perusteita pitää esittämänsä tietoja tai vihjauksia paikkansapitävinä.

Ratkaisun KKO 2006:10 oikeudellinen ongelma oli A:n menettelyn tahallisuus. A:n katsottiin menettelleen tahallisesti, koska asiassa ei ilmennyt, että A:lla olisi ollut perusteita pitää esittämäänsä tietoja ja vihjauksia paikkansa pitävinä. Lisäksi KKO huomioi sen, että A oli tuomittu jo aikaisemmin vastaavasta menettelystä rangaistukseen. Ratkaisu on tahallisuuden kannalta melko selkeä, koska vastaaja vetosi vain yhteen lähteeseen, vaikka kyseessä olivat vakavat syytökset. Jos A:lla olisi ollut useampia lähteitä, tahallisuus olisi voinut poistua. A:n tietoisuus menettelynsä rangaistavuudesta oli perusteltavissa myös siksi, että hänet oli tuomittu jo aikaisemmin vastaavasta menettelystä rangaistukseen. Toisaalta tämän kaltainen perustelu viittaa tekijärikosoikeuteen. Tunnuksimerkistöerehdyksen valossa voidaan todeta, että A oli selvillä siitä, että hänellä ei ollut riittäviä perusteita esittää väitteitään ja hänen menettelynsä on rangaistavaa. Perusteluista ei käy ilmi, että KKO olisi harkinnut tahallisuutta nimenomaan todennäköisyyshallisuuden valossa.

4.3.2. KKO 2010:88

Ennakkopäätöksessä KKO 2010:88 syyttäjä vaati A:lle, B:lle ja C:lle rangaistusta kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta. MOT-ohjelmassa oli esitetty, että

asianomistajat X, Y ja Z kuuluisivat Turussa terrorismia tukevaan ryhmään. Ohjelman aikana näytettiin X:n ja Y:n kuvat siten, että he olivat tunnistettavissa kuvista.¹⁴⁴ Perusteluissa korkein oikeus toteaa, että A:n toiminta on ollut tahallista, jos hänen on täytynyt pitää varsin todennäköisenä, että ohjelmassa esitettyjen väitteiden ja vihausten julkitulo on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä asianomistajille taikka heihin kohdistuvaa halveksuntaa ja että niiden tueksi ei ole esitettävissä riittävästi perusteita. A:n menettely on ollut tahallista, jos hänen on täytynyt pitää varsin todennäköisenä, että hänellä ei ole ollut esitettävissä ohjelmassa esitettyjen väitteiden ja vihausten tueksi riittäviä perusteita huomioon ottaen myös se, että hän on halunnut suojata lähteitään.

Korkein oikeus soveltaa todennäköisyystahallisuutta: A on toiminut tahallisesti, jos hän on pitänyt todennäköisempänä sitä, että tiedot ja vihjaukset ovat omiaan loukkaamaan eikä hänellä ole riittävästi perusteita tiedoilleen, kuin sitä, että tiedot ja vihjaukset ovat hyvän tavan mukaisia ja hänellä on riittävä tosiasia-perusta väitteilleen. A:n täytyy siis olla selvillä väitteiden loukkaavuudesta ja valheellisuudesta, jotta menettely olisi tahallista.

Korkein oikeus totesi, että asiassa jäi selvittämättä tietolähteiden ja heidän antamien tietojen luotettavuuden arvioinnin kannalta tärkeitä seikkoja, koska A vetosi lähdesuojaan. A ei siis tuonut esiin seikkoja, joiden perusteella olisi voitu arvioida lähteiden luotettavuutta. Selvittämättä jäi, mitä lähteet olivat kertoneet ja mitä perusteita heillä oli epäilystensä tueksi, ja olivatko tiedot lähteiden omia havaintoja vai perustuivatko ne muilta saatuihin tietoihin. Ohjelmassa esitettiin X:n ja Y:n haastattelut, mutta asianomistajilla ei ollut riittävää mahdollisuutta puolustautua esitettyjä väitteitä vastaan. Korkein oikeus totesi EIT:n ratkaisulinjan mukaisesti, että A:n esittämille väitteille ei ollut riittäviä tosiasia-perusteita.

Johtopäätöksenä korkein oikeus toteaa, että A:n menettely on ollut tahallista. A:n on täytynyt ymmärtää, että esitetyt väitteet ovat omiaan aiheuttamaan asianomistajille vahinkoa, kärsimystä ja halveksuntaa. A on toiminut tahallisesti, koska lähteistä ja heiltä saaduista tiedoista esitetty selvitys oli selvästi puutteellinen ja A tiesi lähteiden luotettavuutta vastaan puhuvista seikoista. A:n olisi näillä perusteilla täytynyt ymmärtää olevan varsin todennäköistä, että ohjelmassa esitettyjen väitteiden tueksi ei ole

¹⁴⁴ Ennakkopäätöksen tarkempi kuvaus tämän työn sivulla 24.

esitettävissä riittäviä perusteita. KKO tarkasteli tahallisuutta siten todennäköisyystahallisuuden valossa.

KKO toteaa ratkaisun 2010:88 perusteluissa, ettei rikoslain tahallisuutta ja tunnusmerkistöerehdystä koskevia säännöksiä uudistettaessa ole tuotu esiin näkökohtia, jotka viittaisivat siihen, että näillä säännöksillä olisi ollut tarkoitus muuttaa kunnianloukkaustahallisuuden arvioinnin lähtökohtia. Tiilikan mukaan KKO arvioi tahallisuutta tässä ratkaisussa muodollisesti todennäköisyystahallisuuden valossa, mutta suoritti tarkemman arvioinnin hallituksen esityksen 184/1999 pohjalta. Tiilikan mukaan tämä voi olla osoitus todennäköisyystahallisuuden rikostyyppikohtaisesta arvioinnista.¹⁴⁵

4.3.4. KKO 2013:15

Tapauksessa KKO 2013:15 tekijä A:ta syytettiin väärästä ilmiannosta ja kunnianloukkauksesta. Isä A oli tehnyt poliisille tutkintapyynnön, jonka mukaan kihlakunnanvoudin oli riuhtonut, kiskonut ja repinyt lasta niin, että tälle oli aiheutunut polvivamma ja repun olkahihnat olivat revenneet.¹⁴⁶ KKO katsoi, että A:n esittämät väitteet eivät olleet kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttävällä tavalla vääriä tai valheellisia. A:n esittämä tapahtumakuvaus oli paikoin liioiteltu ja väritynyt, mutta se ei ollut yhdenkään väittämän osalta täysin perätön, joten väitteet eivät siten olleet totuudenvastaisia. KKO:n mukaan ei ollut perusteltua katsoa, että A olisi varmasti tai ainakin varsin todennäköisesti pitänyt poliisille antamia tietoja väärinä tai ettei hänellä olisi ollut vahvoja perusteita pitää tapahtumankuvausta totena.

KKO:n mukaan A:n väitteitä ei voitu pitää valheellisina, koska hän oli osittain itse nähnyt tapahtumat. Riidatonta oli, että ulosottomies oli ottanut lasta kiinni käsistä ja repusta, ja lapsen polvi oli jouduttu leikkaamaan pian tapahtuman jälkeen havaitun vamman vuoksi. KKO tuo esiin perusteluissaan myös sen, että kihlakunnanvoudin on ollut velvollisuus sietää virkatoimiinsa kohdistuvaa arvostelua. A:lla lapsen isänä oli myös oltava oikeus saattaa lapseensa kohdistuva toiminta poliisin esitutkintaan ilman, että täytyy pelätä syytettä kunnianloukkauksesta. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on painottanut ilmiantajan sananvapauden merkitystä, kun kyse on lapsiin tai muutoin puolustuskyvyttömiin kohdistuneista oikeudenloukkauksista.

¹⁴⁵ Tiilikka 2011 s. 325.

¹⁴⁶ Ennakkopäätöksen tarkempi kuvaus tämän työn sivulla 44.

KKO on ottanut huomioon EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti asiayhteyden, jossa loukkaavaksi väitetty lausuma on esitetty. Lapsen edun suojaamiseksi on perusteltua, että ilmiannon tekijä ei ole liian helposti vaarassa joutua syytteeseen kunnianloukkauksesta. Syytetyn olisi varmasti tai ainakin varsin todennäköisesti pidettävä poliisille antamiaan tietoja väärinä tai syytetyllä ei olisi ollut vahvoja perusteita pitää tapahtumankuvausta totena. Ratkaisu vahvistaa aikaisempaa oikeuskäytäntöä, jossa tahallisuutta on arvioitu todennäköisyystahallisuuden valossa.¹⁴⁷

4.3.4. KKO 2013:100

Tapauksessa oli kyse uutisesta, jossa väitettiin, että X:ää epäillään mittavista talousrikoksista.¹⁴⁸ Ratkaisussa KKO 2013:100 on suoraan otettu kantaa tahallisuuteen. Korkeimman oikeuden mukaan A ja B ovat olleet tietojen julkaisuhetkellä tietoisia siitä, että tiedot perustuvat vasta esitutkintavaiheessa oleviin rikosepäilyihin. A:n ja B:n on täytynyt tietää, ettei heillä asian tällaisessa vaiheessa ole ollut oikeutta esittää uutisessa sellaista käsitystä, että X ja Y olisivat syyllistyneet uutisessa mainittuun rikolliseen menettelyyn. A:n ja B:n on täytynyt tietää, että esitetty vihjaus on ollut loukkaava ja omiaan aiheuttamaan asianomistajille taloudellista vahinkoa ja kärsimystä.

Tunnusmerkistöerehdyksen näkökulmasta voidaan todeta, että A ja B olivat siis selvillä siitä, että tiedot perustuivat vasta esitutkintavaiheessa oleviin rikosepäilyihin, heillä ei ollut oikeutta esittää vihjausta, vihjaukset olivat loukkaavia ja omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja kärsimystä. A ja B olivat saaneet tietonsa sellaisilta lähteiltä, jotka ovat olleet selvillä esitutkinnasta ja siinä ilmenneistä tiedoista, joten voidaan sanoa, että A:n ja B:n täytyi tietää missä vaiheessa rikostutkinta oli.

KKO:n toteamus, jonka mukaan A:n ja B:n täytyi tietää, ettei heillä ollut oikeutta esittää vihjausta, perustui ilmeisesti kokemussääntöihin. A oli Yleisradion toimittaja ja B vastaava toimittaja, joten yleisen kokemuksen mukaan heillä on ollut tieto siitä, mitä tietoja ja miten saa esittää rikostutkintaan liittyviä seikkoja. Heidän olisi täytynyt ymmärtää, ettei vasta esitutkintavaiheessa olevaa rikosepäilyä saa esittää tosiasiatoteamuksena. Vihjaus rikollisesta menettelystä on lain esitöiden sekä yleisen

¹⁴⁷ Tiilikka 2014 s. 136 – 137.

¹⁴⁸ Ennakkopäätöksen tarkempi kuvaus tämän työn sivulla 33.

elämäkokemuksen mukaan omiaan aiheuttamaan vahinkoa ja kärsimystä sekä loukkaava, joten A:n ja B:n olisi täytynyt se ymmärtää.¹⁴⁹

4.4. Yhteenveto tahallisuudesta RL 24:9.1:n 1 kohdassa

Tahallisuuden arviointiin vaikuttavat monet eri seikat. Tekijä on toiminut tahallisesti, jos hän on pitänyt varsin todennäköisenä sitä, että esittämänsä väitteet ovat varsin todennäköisesti valheellisia ja ovat omiaan loukkaamaan. Tekijän täytyy olla selvillä näistä seikoista. Selvillä olon arviointiin vaikuttavat monet eri tekijät, kuten esimerkiksi lähteiden määrä ja luotettavuus, esitetyn tiedon luonne ja onko loukatulla ollut oikeutta puolustautua. Vaadittavan selvityksen määrä riippuu siitä, esitetäänkö väite tosiseikkana vai arvoarvostelmana. Arvoarvostelmat eivät tarvitse tuekseen niin vahvoja perusteita kuin tosiseikkana esitetyt väitteet.

Ennakkopäätöksessä KKO 2006:10 todetaan vastaajan menetelleen tahallisesti, koska hänellä ei ollut riittäviä perusteita väitteilleen (tosiseikkana esitetty väite syyllistymisestä rikokseen vaatii vahvoja perusteita). Ratkaisussa ei varsinaisesti oteta kantaa olosuhdetahallisuuden alarajaan. Päätöksissä KKO 2010:88, KKO 2013:15 ja KKO 2013:100 on otettu suoraan kantaa tahallisuuden alarajaan. Ratkaisuissa KKO 2013:15 ja KKO 2010:88 todetaan tahallisuusvaatimuksen täyttyvän, kun tekijä piti varsin todennäköisenä sitä, että esitetyt lausumat olivat valheellisia. Ratkaisussa KKO 2013:100 sen sijaan todetaan, että vastaajien täytyi tietää, ettei heillä ollut oikeutta esittää vihjausta ja että esitetty vihjaus oli omiaan loukkaamaan asianomistajia.

Täytyy tietää viittaa korkeampaan tietämiseen kuin varsin todennäköisenä pitäminen. Kuten tässä työssä on edellä todettu, tahallisuuden perusmuoto on todennäköisyystahallisuus ja kvalifioitu tahallisuusvaatimus on ilmaistu tunnusmerkistössä. Kunnianloukkaustahallisuus ei siis edellytä kvalifioitua tahallisuusvaatimusta, vaan todennäköisyystahallisuuden pitäisi lain esitöiden mukaan riittää.¹⁵⁰

Sekä ratkaisussa 2013:100 ja 2010:88 oli kyse vakavista väitteistä. Väitteet koskivat syyllistymistä vakaviin rikollisiin menettelyihin. Molemmissa tapauksissa oli kyse valtakunnallisesti suosituista televisiolähetyksestä, joka esitettiin Yleisradion kanavilla.

¹⁴⁹ HE 19/2013 vp, s.45.

¹⁵⁰ HE 44/2002 s. 74.

Väitteet esitettiin tosiseikkoina, jotka vaativat tuekseen vahvat perustelut. Kummassakaan tapauksessa toimittaja ei paljastanut lähteitään.

Ratkaisussa KKO 2013:100 katsottiin, että esitetyt tiedot olivat vastanneet sinä määrin julkaisuhetkellä tiedossa olleita tosiasioita, joten niitä ei voitu pitää sellaisenaan väärinä. Lähteen luotettavuus oli kuitenkin kyseenalainen, koska esitutkinta-aineisto on salassa pidettävää tietoa. Ratkaisussa KKO 2010:88 katsottiin, että väitteille ei ollut riittävää tosiasia-perustaa, koska lähteiden luotettavuutta ei voitu arvioida lähdesuojan vuoksi. Teko-olosuhteet ovat molemmissa tapauksissa lähes samanlaiset. Ratkaisussa KKO 2010:88 täytyy kuitenkin huomioda se, että ulkomailla tapahtuneesta rikollisesta menettelystä, josta tässä oli kyse, on hankalampi saada luotettavaa tietoa kuin kotimaassa tapahtuneesta. Tämä selittäisi osittain sitä, että KKO 2013:100 vuoden ratkaisussa todettu tahallisuuden aste on korkeampi.

Suomi on saanut useita langettavia tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta, koska sananvapautta on rikottu. Tiilikkan selvityksessä vuodelta 2010 käy ilmi, että Suomi on saanut suurehkon määrän langettavia tuomioita sananvapausjutuissa.¹⁵¹ Olisiko korkein oikeus muuttamassa ratkaisulinjaansa sananvapauden kannalta sallivampaan suuntaan? Toisaalta voidaan ajatella myös niin, että ratkaisulinjaa ei ole ollut tarkoitus muuttaa, vaikka sanavalinta ei ole johdonmukainen kaikissa ratkaisuissa, koska myös aikaisemmin KKO:n tahallisuutta koskevilla ratkaisuilla on ollut epäjohdonmukaisuutta sanavalinnoissa.¹⁵² Ratkaisun 2013:100 jälkeen korkein oikeus on antanut yhden kunnianloukkausta koskevan ennakkopäätöksen, mutta tapaus koskee jatkokäsittelyluvan saamista.

Ratkaisuilla KKO 2006:10 ja KKO 2010:88 vahvistettiin syytetyn näyttötaakka myös kansallisessa oikeuskäytännössä. OK 17:12 §:n mukaisesta näyttötaakasta huolimatta yksilöityihin henkilötahoihin kohdistuvia loukkaavia väitteitä esittävän tulee varautua esittämään väitteilleen riittävät perusteet. Ratkaisuissa vahvistettiin myös se, ettei lähdesuoja vapauta tästä velvollisuudesta. Lähdesuojaan vetoavan on kannettava riski siitä, että hänen on tuotava esiin riittävät perusteet lausumalleen tai siitä, millä perusteilla hän uskoi pystyvänsä esittämään riittävän selvityksen.¹⁵³

¹⁵¹ OMML 2010 s. 11.

¹⁵² HE 44/2002 vp, s. 83.

¹⁵³ Tiilikka 2011 s. 326.

5. Kunnian loukkaaminen muilla tavoilla

Rikoslain 24 luvun 9 pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan se, joka muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista. Halventamista on pidettävä luonteeltaan psyykkisenä seurauksena ja halventaminen täytyy tulla ainakin loukatun tietoon.¹⁵⁴ Lain kohdassa tarkoitetaan kaikkia mahdollisia tapoja, joilla voidaan loukata toisen kunniaa, esimerkiksi ilmeet tai eleet taikka sylkeminen henkilön päälle. Lain esitöissä mainitaan esimerkkeinä loukkaava mielipide, ele tai koskettelu.¹⁵⁵ Halventavaa on loukkaavien mielipiteiden esittäminen ja esimerkiksi tulevaisuuteen liittyvä arvio henkilön epäluotettavuudesta tai epärehellisyydestä. Tekoon voi syyllistyä myös kuvalla.¹⁵⁶ Haukkumanimitysten kohdalla joudutaan joissakin tilanteissa pohtimaan rajanvetoa kunnianloukkaussäännöksen ensimmäisen ja toisen kohdan välillä. Esimerkiksi huorittelulla on tarkoitettu vihjata, että henkilö on prostituoitu ja vihjaus esitetään tosiseikkana, kyseessä voi olla 1 kohdan mukainen kunnianloukkaus.¹⁵⁷

2 kohdan mukaan tehdyssä kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkkinä on toisen halventaminen. ”Toisen halventamista” voidaan pitää normatiivisena tunnusmerkkinä, koska se vaatii tekijältä tietynlaista ymmärtämistä. Tekijän täytyy mieltää, että tekonsa halventaa toista henkilöä.¹⁵⁸ Tahallisuuden kannalta mielenkiintoinen kysymys on se, millaista mieltämisen tulee olla, jotta teko on rangaistava tahallisena.

Toisen halventaminen on seuraus jostain teosta, eli kyse seurausrikoksesta. Teon rangaistavuus on kytketty aiheutettuun seuraukseen, eli teolta ja seuraukselta vaaditaan syy-yhteyttä eli kausaalisuutta. Tunnusmerkistö ei täyty, ellei yhteyttä toiminnan ja seurauksen välillä ole.¹⁵⁹ Tahallisuus on siten seuraustahallisuutta. Tekijä on aiheuttanut toisen halventamisen tahallaan, jos hän on pitänyt sitä varsin todennäköisenä tekonsa seurauksena (RL 3:6 §). Näissä tilanteissa tahallisuuteen kuuluu tietoisuus teon loukkaavasta luonteesta. Teon ulkoisista olosuhteista voidaan usein päätellä, että tarkoituksena on ollut halventaminen.¹⁶⁰ Kun henkilö esimerkiksi käyttää erilaisia

¹⁵⁴ HE 19/2013 vp. s. 45.

¹⁵⁵ HE 184/1999 vp. s. 33.

¹⁵⁶ Lappi-seppälä yms. 2009 s. 675.

¹⁵⁷ Tiilikka 2008 s. 240.

¹⁵⁸ HE 44/2002 vp. s. 105.

¹⁵⁹ Utriainen 2011 s. 80.

¹⁶⁰ Frände ym. 2014 s. 424.

haukkumanimityksiä toisesta ihmisestä, voidaan sanoa olevan suhteellisen selvää, että henkilö mieltää nimitysten olevan halventavia.¹⁶¹ Tarkoituksellinen halventaminen on huomattavasti hankalampaa osoittaa tilanteissa, joissa on kyseessä tosien väitteiden esittäminen.

Teolla halvennetun henkilön oma menettely voi kunnianloukkauksessa muodostaa syyllisyyden poistavan anteeksiantoperusteen. Kunnianloukkauksissa voi usein olla kyse tekoon liittyvästä seikasta, provokaatiossa. Loukkauksia esitetään usein kiihtyneessä mielentilassa puolin ja toisin, joten tunteiden kuumeneminen tällaisissa tilanteissa on ymmärrettävää. Voisi olla kohtuutonta tuomita kunnianloukkauksesta henkilöä, joka on alun perin ollut syytön kahnauksen alkamiseen ja esittänyt halventavia väitteitä vain voimakkaasti provosoituna.¹⁶²

5.1. Tosien väitteiden esittäminen

Tekojen totuudellisuudesta ei yleensä ole mielekästä puhua eikä sitä yleensä voida riidattomasti selvittää kunnianloukkaussäännöksen 1 momentin 2 kohdan mukaisissa tilanteissa. Jos väite on tosi tai jos vihjauksen kohteena on tosiseikka, teko voi tulla rangaistavaksi, jos tiedolla tai vihjauksella tahallisesti halvennetaan toista.¹⁶³ Jos väitteet ovat tosia, vastuu voi aktualisoitua myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä. Väite voi kohdistua myös tulevaisuuteen, toisin kuin ensimmäisen kohdan mukaisissa tilanteissa.¹⁶⁴

Kunnianloukkauksesta ei voida yleensä tuomita henkilöä, joka kertoo totuudenmukaisia väitteitä, vaikka totuuden esittäminen objektiivisesti arvioiden aiheuttaisi toiselle vahinkoa tai kärsimystä. Totuuden kertomista ja sananvapautta voi näissä tilanteissa rajoittaa yksityiselämän suoja.¹⁶⁵ Yksityiselämän suoja rajoittaa totuudenmukaisten asioiden kertomista julkisuudessa ja sosiaalisessa mediassa, mutta yksityiselämän suoja ei rajoita kertomista pienissä piireissä.¹⁶⁶ Jos totuudenmukainen ja loukkaamistarkoituksessa esitetty tieto koskee yksityiselämän piiriin kuuluvaa asiaa ja on

¹⁶¹ Tiilikka 2008 s. 85.

¹⁶² Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1994 s. 36.

¹⁶³ Tiilikka 2008 s. 241.

¹⁶⁴ HE 184/1999 vp. s. 33.

¹⁶⁵ Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä tuomitaan se, joka oikeudettomasti joukkotiedotusvälineitä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa (RL 24:8).

¹⁶⁶ Tiilikka 2008 s. 241.

jo toimitettu lukuisten ihmisten saataville, joudutaan pohtimaan, onko kyseessä yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen vai kunnianloukkaus. Rajanveto on sinänsä merkittävä, koska yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen on ankarammin rangaistava.¹⁶⁷

Totuudenmukaisen, vaikkakin halventavan, väitteen esittäminen ei kuitenkaan osoita suoraan, että väitteen esittäjän tarkoituksena on ollut toisen halventaminen. Korkein oikeus on antanut useita päätöksiä, jotka koskevat totuudenmukaisen väitteen esittämistä. Ratkaisuissa arvioidaan sitä, milloin totuudenmukaisen väitteen esittäminen täyttää kunnianloukkaussäännöksen 2 kohdan mukaisen tunnusmerkistön. Tahallisuus ei yleensä edellytä loukkaamistarkoitusta. Loukkaamistarkoitusta edellytetään silloin, kun loukkaus on toisen halventamista totuudenmukaisen väitteen esittämisellä.¹⁶⁸

Tapauksessa KKO 2007:56 oli kyse siitä, että asianomistajaa velallisen epärehellisyyttä koskevassa asiassa edustanut asianajaja HN oli valituslupahakemuksessaan kyseenalaistanut syytetyn asianajaja OT:n kertomuksen. Valituslupahakemuksessaan ja valituksessaan korkeimmalle oikeudelle HN oli lausunut OT:stä seuraavaa: ”Syytetyn itsensä väittämän todistusarvo on kyseenalainen ja tässä tapauksessa myös avustajana toimineen OT:n, joka on tuomittu vankeusrangaistukseen aikaisemmin harjoittaessaan asianajajan ammattia ja joka on samasta syystä myös erotettu asianajajaliitosta.”

Helsingin kärjäoikeus katsoi tuomiossaan 16.4.2004, ettei HN:lla ollut tahallista loukkaamistarkoitusta valituslupahakemusta laatiessaan ja hylkäsi rangaistusvaatimuksen. Kärjäoikeuden mukaan OT:n vanhan rikoksen esiintuominen valituslupahakemuksessa ei ollut täysin asiantonta, kun otti huomioon oikeudellisen riitakysymyksen taustat. Kärjäoikeuden mukaan muistuttaminen hyvin vanhasta teosta oli kuitenkin ollut kohtuutonta ja hyvin loukkaavaa. Kärjäoikeus oli kuitenkin huomionnut sen, että myös OT oli esittänyt oikeudenkäynnissä HN:sta loukkaavia arviointeja, joiden esittäminen ei ollut ollut sopivaa.

Kärjäoikeuden tuomio on lain esitöiden mukainen. Vanhan rikoksen esiintuominen, joka oli siis todenperäinen väite, ei ollut loukkaavaa, koska vastaajalla oli asianmukaiset perusteet esittää väite. Kärjäoikeus kuitenkin antoi enemmän painoarvoa sille, että myös

¹⁶⁷ Tiilikka 2008 s. 242.

¹⁶⁸ Tiilikka 2008 s. 85-86.

OT oli esittänyt loukkaavia väitteitä HN:sta. Lain esitöiden mukaan jos loukkaukset ovat molemmin puolisista eikä kumpaakaan osapuolta voida pitää ensisijaisena syyllisenä siihen, että rangaistavia lausumia alettiin esittää, voisi olla kohtuullista, ettei kumpaakaan osapuolta tuomittaisi kunnianloukkausrikoksesta rangaistukseen.¹⁶⁹

Helsingin hovioikeus antoi tuomionsa 21.2.2006. Hovioikeus katsoi, että HN oli valituslupahakemuksessaan esittänyt joko tosiseikkoja tai perustellusta syystä totena pitämiään seikkoja. Hovioikeuden mukaan loukkaamistarkoitus ilmenee yleensä lausuman häpäisevästä muodosta, jonka käyttäminen lausuman antamisen tarkoitus ei edellytä. Hovioikeuden mukaan HN:n esittämät väitteet eivät olleet tarpeen siinä asiayhteydessä, missä HN oli ne esittänyt. Esittäminen oli ollut epäasianmukaista ja OT:ta halventavaa. Hovioikeus katsoi siten HN:n syyllistyneen RL 24:9.1:n 2 kohdan mukaiseen kunnianloukkaukseen.

Korkein oikeus totesi aluksi, että vaikka lain muutoksen myötä kunnianloukkaussäännöksessä ei enää edellytetä loukkaamistarkoitusta, ei lain esitöistä ilmene, että muutoksella olisi haluttu laajentaa tämänkaltaisen menettelyn rangaistavuutta.¹⁷⁰ Rangaistavan menettelyn kuvaaminen toisen halventamisena osoittaa, että toista loukkaavan paikkansa pitävän seikan esittämistä ei ole tarkoitettu rangaistavaksi, jollei samalla toista tahallisesti halvenneta. Tahallisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, onko tekijän tarkoituksena ollut toisen loukkaaminen. Arvioinnissa on esimerkiksi merkitystä sillä, onko loukkaavan seikan esiintuomiseen ollut perusteltua syytä tai onko lausuma esitetty sellaisessa häpäisevässä muodossa, jota lausuman antamisen tarkoitus ei ole edellyttänyt.

Myös korkein oikeus oli sitä mieltä, että HN:n mainitsemat seikat ovat sellaisia, että HN:n on täytynyt pitää loukkausta ainakin tekonsa todennäköisenä seurauksena. HN:llä oli kuitenkin perusteltu syy riitauttaa OT:n kertomuksen luotettavuus. HN:n esiintuoma OT:n rikos oli luonteeltaan sellainen, että sillä on voinut olla merkitystä OT:n kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa. Korkein oikeus totesi, ettei OT:n aikaisemman rikoksen mainitseminen HN:n käyttämällä tavalla osoittanut sellaista loukkaamistarkoitusta, jota RL 24:9.1:n 2 kohdassa edellytetään.

¹⁶⁹ HE 19/2013 vp. s. 46.

¹⁷⁰ RL 24:9.1 2 kohta korvasi solvausta koskevan säännöksen. Solvauksesta tuomittiin mm se, ”joka, toista loukatakseen, on soimannut tätä rikoksesta, josta häntä on jo rangaistu”.

Tämän ratkaisun perusteella voidaan todeta, että loukkaamistarkoituksesta osoituksena on muun muassa se, että väitteiden esittämiselle ei ole osoitettavissa riittäviä perusteita. Tässäkin tapauksessa esitetty väite eli asianomistajan syyllistyminen rikokseen on selvästi halventava. Kuitenkin väitteen esittämiselle oli riittävät perusteet, koska väitteen esittäminen kuului HN:n työhön päämiehensä avustajana. Ratkaisua on kuitenkin hankala arvioida, koska korkeimman oikeuden päätöksestä ei käy ilmi, olisiko HN:llä ollut käytössään muita perusteluita valituskirjelmäänsä. Jos HN:llä olisi ollut muitakin perusteluita kirjelmäänsä, ei kyseisen väitteen esittäminen välttämättä olisi ollut tarpeen, jolloin loukkaamistarkoitus olisi mahdollisesti ollut. Loukkaamistarkoitusta implikoi myös väitteen esittämistapa: tässä tapauksessa väite esitettiin kuitenkin asiallisesti.

Ratkaisua KKO 2007:56 on pohdittu oikeusministeriön lausunnossa Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen vuodelta 2012. Lausunnossa todetaan, että ratkaisun perusteella voidaan pitää jonkin verran epäselvänä, edellyttääkö vain vanhasta rikoksesta soimaaminen loukkaustarkoitusta ollakseen 2 kohdan mukaisena kunnianloukkauksena rangaistava, vai edellyttääkö ”halventaminen” muissakin tilanteissa loukkaamistarkoitusta.¹⁷¹ Pekka Viljasen mukaan KKO totesi HN:n täytyneen pitää loukkausta ainakin tekonsa todennäköisenä seurauksena, mutta se ei riittänyt täyttämään vaadittua tahallisuutta. Tämä antaa tukea KKO:n kannalle, jonka mukaan kunnianloukkaussäännöksen 2 kohdassa edellytetään loukkaamistarkoitusta. KKO päätteli säännöksessä edellytettävän loukkaamistarkoitusta, koska rangaistava teko on kuvattu toisen halventamisena. Viljasen mukaan säännöksestä ei voida tehdä tällaista johtopäätöstä. Viljanen on samaa mieltä KKO:n kanssa siitä, että tässä tapauksessa loukkaamistarkoitusta ei ollut.¹⁷²

Tapauksessa KKO 2011:71 A oli arvostellut pakolaiskeskuksen työntekijöitä. Lehdessä oli julkaistu pakolaisten vastaanottokeskuksen lopettamiseen liittynyt kirjoitus ja sen yhteydessä erillinen A:n haastattelu. Haastattelussa oli todettu A:n sanoneen muun muassa työntekijöiden olevan täysin leipääntyneitä työhönsä ja heillä on rasistinen asenne. Haastattelun mukaan A oli muun muassa sitä mieltä, että alue, missä turvapaikanhakijat asuvat, on ghetto.

Korkein oikeus totesi, että arvostelu oli toisessa kohdassa tarkoitettulla tavalla halventavaa, kun A muun muassa väitti, että pakolaiskeskuksen työntekijöillä oli

¹⁷¹ OMMML 24/2012 s. 32.

¹⁷² Viljanen 2007 s. 371.

rasistinen asenne. A:ta ei kuitenkaan tuomittu kunnianloukkauksesta. Korkein oikeus perusteli ratkaisua Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjan mukaisesti. A:n menettely ei ollut moitittavaa muun muassa sen vuoksi, että arvostelu oli esitetty sellaisen julkisen keskustelun yhteydessä, joka on ollut julkisen huomion kohteena ja herättänyt paikallisesti yleistä mielenkiintoa.

KKO totesi, että A:n menettely ei ollut rangaistavaa myöskään sen vuoksi, että halventava lausuma oli luonteeltaan arvoasetelma ja sen taustalla on ainakin osittain A:n käymien keskustelujen pohjalta muodostama käsitys. Ratkaisu perustuu siis Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöön, jonka mukaan väitteet jaetaan tosiasia- ja arvoarvostelmaväitteisiin. Ratkaisussa KKO 2007:70 on havaittavissa samansuuntaisia perusteluita, kun korkein oikeus totesi vastaajan ilmaisseen lähinnä omia tuntojaan vastenmielisenä pitämäänsä menettelyä kohtaan eikä halventaneen asianomistajaa.

5.2. Arvostelun vapaus

Kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu henkilön menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä (RL 24:9.3 §). Arvostelunvapaus on välttämätön yhteiskunnallisen keskustelun sekä tieteellisen ja taiteellisen kritiikin ja arvostelunvapauden kannalta.¹⁷³ Oikeuskäytännössä arvioidaan se, milloin arvostelu ei ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen ei kuitenkaan ole oikeutettua edes poliitikon tekojen arvioinnissa. Henkilön halventavakin arvostelu voi olla hyväksyttävää, mutta arvostelun on kohdistuttava nimenomaan henkilön menettelyyn esimerkiksi politiikassa eikä hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Asian yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden vähäpätöisen menettelyn tarkoituksellinen paisuttaminen ja arvostelun pitkittäminen voi tulla rangaistavaksi kunnianloukkauksena.¹⁷⁴

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan demokraattisessa valtiossa keskeinen oikeus on saada arvostella poliitikkoja ja heidän toimintaansa vapaasti.¹⁷⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että lehdistön tehtävänä on kertoa yleisölle

¹⁷³ PeVL 36/1998 s. 3.

¹⁷⁴ HE 19/2013 vp, s. 48, KKO 2011:101, perusteluiden kohta 7.

¹⁷⁵ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 658.

julkisten toimihenkilöiden tai laitosten väärinkäytöksiä koskevista epäilyistä niistä tiedon saatuaan. Journalistien on kuitenkin toimittava vilpittömässä mielessä, ja tarjottava oikeaa ja luotettavaa tietoa. Kun syytökset kohdistuvat nimeltä ja tehtäviltään mainittuun henkilöön, väitteille tulee olla riittävä tosiasia-perusta. Hyväksyttävän kritiikin raja on väljempi silloin, kun arvostelu kohdistetaan henkilön toimintaan virkamiehenä eikä yksityishenkilönä.¹⁷⁶

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Suomea* koskevassa ratkaisussa *Mariapori v. Suomi* (6.7.2010) sallittiin veroviranomaisten arvostelu. Valittajaa oli kuultu todistajana petosjutussa. Valittaja oli oikeudenkäynnissä kritisoinut verotarkastajien menettelyä asiassa ja syyttänyt heitä virkarikoksesta. Valittaja oli lisäksi julkaissut kirjan, jossa hän esitti näkemyksiä verotarkastajien toiminnasta.

EIT kiinnitti huomiota siihen, ettei oikeuden puheenjohtaja ollut puuttunut keskusteluun, verotarkastajilla oli ollut tilaisuus osoittaa syytökset vääriksi ja valittaja oli esiintynyt syytetyn todistajana ja siten vastannut vain hänelle esitettyihin kysymyksiin. Kirjan johdosta valittaja oli tuomittu törkeästä kunnianloukkauksesta. EIT kuitenkin katsoi, että tuomio loukkasi valittajan sananvapautta.¹⁷⁷

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Fedechenko vs. Venäjä*, annettu 11.2.2010, ratkaisussa oli kyse lehtikirjoittelusta, jossa arvosteltiin poliitikon toimintaa. Artikkelin koski mahdollista lahjontaa parlamentissa, joten artikkeli oli osa poliittista keskustelua yleisesti kiinnostavasta julkisesta huolenaiheesta. EIT totesi jälleen, että sananvapaus sisälsi mahdollisuuden jakaa vilpittömässä mielessä tietoja julkisesti kiinnostavista kysymyksistä silloinkin, kun informaatio oli yksityishenkilöä vahingoittavaa. EIT:n vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan poliittista kirjoittelua voidaan rajoittaa vain hyvin painavin perustein ja poliitikon tuli suvaita kritiikkiä tavallista yksityishenkilöä enemmän. EIT totesi, että tapauksessa oli rikottu sananvapautta.¹⁷⁸

¹⁷⁶ EIT 16.3.2010: *Papaianopol v. Romania*.

¹⁷⁷ Ratkaisussa oli keskeistä myös se, että EIT katsoi vankeusrangaistuksen olevan sopiva seuraamus kunnianloukkauksesta vain poikkeuksellisissa oloissa erityisesti silloin, kun sananvapauden käytöllä loukataan vakavasti muita perusoikeuksia. Tässä tapauksessa oli kyse klassisesta yksilöön kohdistuvasta kunnianloukkauksesta keskusteltaessa hyväksyttävää julkista mielenkiintoa omaavasta tärkeästä asiasta eli veroviranomaisten toiminnasta. Vankeusrangaistuksen määrääminen ei ollut oikeutettua. Vankeusrangaistuksen tuomitseminen on mahdollista voimassa olevan rikoslain mukaan törkeästä kunnianloukkauksesta.

¹⁷⁸ *Fedechenko v. Venäjä*, EIT 11.2.2010.

KKO 2007:70 ratkaisussa keskeistä oli se, kohdistuiko arvostelu B:n toimintaan elinkeinonharjoittajana vai koskivatko esitetyt väitteet B:tä henkilönä, ja oliko A:lla tarkoitus halventaa B:tä väitteillään. Käräjäoikeus ja hovioikeus tuomitsivat A:n kunnianloukkauksesta rangaistukseen. Korkeimman oikeuden mukaan kyse oli siitä, oliko A halventanut B:tä 2 kohdan tavoin, kun hän ilmaisi mielipiteensä.

Korkeimman oikeuden mukaan B:n piti sietää elinkeinotoimintaansa kohdistuvaa arvostelua, vaikka toiminta olikin pienimuotoista. Elinkeinotoimintaan kohdistuva arvostelu voi olla halventavaakin, mutta arvostelun täytyy kohdistua nimenomaan henkilön menettelyyn elinkeinotoiminnassa. KKO:n mukaan A:n esittämät väitteet olivat sinänsä halventavia, ja toimintaa olisi voitu arvioida esittämättä näitä ilmaisuja. Korkein oikeus kuitenkin totesi, ettei A ollut syyllistynyt kunnianloukkaukseen, koska A oli ilmaissut viesteissä lähinnä omia tuntojaan ja kokonaisuutena arvioiden A:n arvostelu oli kohdistunut ensisijaisesti B:n toimintaan. Lisäksi KKO kiinnitti huomiota siihen, että arvostelu tuli vain B:n tietoon, jolloin arvostelu ei ollut toiminnan laajuuteen nähden suhteetonta tai paisuteltua.

A oli todennut, ettei hänen tarkoituksensa ollut loukata B:tä, vaan arvostella tämän menettelyä elinkeinotoiminnassa. Esitetyt väitteet olivat siis sinänsä halventavia, kuten KKO totesi. Myös A:n on täytynyt ymmärtää väitteiden loukkaavuus. Jos esitetyt väitteet olisivat tulleet useamman henkilön tietoon, korkein oikeus olisi todennäköisesti päätenyt toiseen ratkaisuun. Ratkaisun perusteella voidaan todeta, että loukkaamistarkoituksen puuttumisen puolesta puhuu se, ettei halventavia väitteitä tuoda useamman ihmisen tietoon. Lopputulos on KKO 2007:56 ratkaisun mukainen.

Päivi Tiilikan mukaan KKO arvioi lähetettyjä viestejä ja arvostelua kokonaisnäkökulmasta. Tiilikan mukaan on perusteltua ottaa huomioon se, kuinka laajan joukon keskuuteen arvostelu on levinnyt, kun harkitaan onko arvostelu selvästi ylittänyt sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Tiilikan mukaan merkityksellisiä tekijöitä ovat olleet arvostelun luonne eläinten suojelijan mielipiteen ilmauksena ja arvostelun hyväksyttävä motiivi, arvostellun elinkeinotoiminnan laatu sekä arvostelun esittäminen vain kohteelle itselleen.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Tiilikka (A) 2008 s. 61.

Ratkaisussa KKO 2011:101 oli kyse lehtikirjoittelusta, joka koski koulukiistaa.¹⁸⁰ Ratkaisussa todettiin ensin, ettei vastaaja ollut syyllistynyt kunnianloukkaukseen 1 kohdan mukaisesti. Korkeimman oikeuden mukaan vastaajan esittämät väitteet eivät olleet virheellisiä tietoja tai vihjauksia. Asianomistaja oli kuitenkin katsonut, että vastaaja oli kirjoituksillaan joka tapauksessa halventanut häntä ja vastaajan tarkoituksena oli antaa kuva sairaasta lapsia kiusaavasta rehtorista. Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi jäi siten vielä se, toteuttiko teko RL 24:9.1:n 2 kohdan tunnusmerkistön.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut vuonna 2010 ratkaisun, joka koskee koulun johtajan toiminnan arvostelua lehdessä. EIT totesi jälleen, että virkamiesten tulee suvaita kritiikkiä yksityishenkilöitä enemmän. Artikkelin koski koululaitoksen tilaa ja oli siten yleisesti kiinnostava julkinen huolenaihe. Ratkaisussa tuodaan jälleen esiin se, ettei poliittista puhetta tai keskustelua yleisesti kiinnostavista kysymyksistä juurikaan saanut rajoittaa. EIT:n mukaan vastaajan ei tarvinnut näyttää toteen kaikkia tosiasiaväitteinä esitettyjä väitteitä, koska korkea näyttökynnys voisi tukahduttaa yleisen keskustelun todella merkittävistä julkisista huolenaiheista. Tapauksessa EIT katsoi, että journalistilla oli väitteilleen riittävä tosiasia-perusta, vaikka myöhemmät tutkimukset osoittivat väitteet vääriksi. EIT totesi vielä lisäksi, että julkaisuissa voidaan esittää nimeltä henkilöitä, jos tehokkaan kritiikin antaminen yhteiskunnallisesti merkittävistä aiheista sitä vaatii.¹⁸¹

Korkein oikeus noudatti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisulinjaa. Korkein oikeus katsoi, että kirjoituksissa oli kerrottu koulukiistasta asiallisesti eikä tapahtumia ole erityisesti paisuteltu. Korkeimman oikeuden mukaan esille ei tullut mitään sellaisia seikkoja, joiden perusteella voitaisiin päätellä, että vastaajan tarkoituksena oli tahallisesti halventaa asianomistajaa. Vastaaja kirjoitti yhteiskunnallisesti tärkeästä ja mielenkiintoisesta aiheesta, ja hänellä oli riittävät perusteet kirjoitukselleen.

Korkein oikeus totesi aikaisemman ratkaisulinjan mukaisesti, että vastaajalla ei ollut loukkaamistarkoitusta, koska vastaaja kirjoitti yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta riittävin perusteluin ja esittämistapa oli asiallinen. Loukkaamistarkoituksen puuttuminen sulki siis pois tahallisuuden. Oikeusministeriön lausunnossa on arvioitu myös ratkaisua KKO 2011:101. Lausunnossa todetaan, että ratkaisu viittaa siihen, että halventaminen edellyttää tarkoitustahallisuutta. Ratkaisussa merkittävää on ollut se, että asioista oli myös

¹⁸⁰ Ennakkopäätöksen tarkempi kuvaus tämän työn sivulla 41.

¹⁸¹ EIT 11.2.2010: Fedchenko v. Venäjä (Fedchenko-tapaus nro 2).

X:n kannat, tyyli oli maltillinen ja kokonaisuudesta välittyi oikea kuva, jota epätarkkuudet eivät antaneet aiheita arvioida toisin.¹⁸² Esitetyt väitteet olivat tosiasiaväitteitä, mutta riittävät perustelut ja asiallinen esittämistapa sulki pois loukkaamistarkoituksen.

5.3. Yhteenveto tahallisuudesta RL 24:9.1:n 2 kohdassa

Edellä esitettyjen korkeimman oikeuden ratkaisujen ja oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että RL 24:9.1:n momentin 2 kohdassa vaadittava tahallisuus riippuu siitä, halvennetaanko toista henkilöä esittämällä tosia väitteitä vai jotenkin muuten. Jos kyseessä on esimerkiksi loukkaava ele, haukkumasanojen esittäminen tai sylkeminen toisen päälle, tahallisuuteen riittää todennäköisyystahallisuus. Tahallisuusvaatimus täyttyy, kun tekijä mieltää tekonsa varsin todennäköisenä seurauksena olevan toisen halventaminen.

Silloin, kun esitetään tosia väitteitä, tahallisuuskynnys on korkeampi. KKO:n ratkaisujen ja oikeuskirjallisuuden mukaan tällöin tekijältä vaaditaan loukkaamistarkoitusta. Tekijän tarkoituksena on täytynyt olla nimenomaan toisen loukkaaminen. Tahallisuusvaatimuksena on tarkoitustahallisuus, eli tekijän tarkoituksena on ollut loukkaamisen ja halventamisen aiheuttaminen. RL 23:9.1:n 2 kohdassa puhutaan varsinaisesti halventamisesta, mutta tässä yhteydessä halventamisella ja loukkaamisella tarkoitettaneen samaa.

Hallituksen esityksen mukaan jollei tunnusmerkistöstä muuta ilmene, tahallisten rikosten rankaisemisessa riittää tahallisuuden alin aste. Poikkeuksena tästä ovat ne tunnusmerkistöt, joissa vaaditaan erityistä tarkoitusta. Erityinen tarkoitus ilmaistaan tunnusmerkistössä usein joko finaalarakenteella tai verbeillä ”aikoa” tai ”tarkoittaa”. Hallituksen esityksen mukaan tahallisuuden lähempi sisältö ratkeaa kuitenkin tunnusmerkistön sanamuodon pohjalta.¹⁸³

RL 24:9.1:n 2 kohdassa ei tule esiin se, että tahallisuuden aste olisi korkeampi kuin todennäköisyystahallisuus. Edellä esitetyistä korkeimman oikeuden ratkaisuista ja oikeuskirjallisuuden kannanotoista käy kuitenkin ilmi, että tosien väitteiden rangaistavuus edellyttää loukkaamistarkoitusta. Vaadittava tahallisuus on laissa säädettyä

¹⁸² OMML 24/2012 s. 36.

¹⁸³ HE 44/2002 vp, s. 74.

korkeampi, mutta se ei liene ongelmallista syytetyn kannalta. Korkeampaa tahallisuusvaatimusta on perusteltu sananvapaudella. Lisäksi on huomioitava yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, eli joissain tilanteissa voi tulla pohdittavaksi se, täyttääkö teko yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen vai kunnianloukkauksen tunnusmerkistön.

6. Törkeä kunnianloukkaus

Rikoslain 24 luvun 10 §:n mukaan törkeästä kunnianloukkauksesta voidaan rangaista silloin, jos kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä kunnianloukkauksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Törkeästä kunnianloukkauksesta voidaan tuomita vain, jos teko täyttää perusmuodon eli 9 §:n mukaisen kunnianloukkauksen. Lisäksi edellytetään ankaroittamisperusteen käsillä oloa ja kokonaistörkeysvaatimuksen toteutumista.¹⁸⁴ Jotta menettely on törkeä kunnianloukkaus, menettelyn täytyy täyttää perusmuotoisen kunnianloukkauksen tunnusmerkistö. Menettelyn täytyy täyttää perusmuotoisessa kunnianloukkauksessa vaadittava tahallisuus. Tahallisuuden tulee kattaa myös kvalifiointiperusteet.

Jos tekijä luulee, että tapaukseen soveltuu ankaroittamisperuste, mutta tosiasiasa teko täyttää vain perustunnusmerkistön, tekijää rangaistaan perustunnusmerkistön mukaan. Tekijää rangaistaan perustunnusmerkistön mukaan myös silloin, jos tekijä luulee, että tapaukseen soveltuu perustunnusmerkistö, mutta tosiasiasa tekoon soveltuisi kvalifiointiperuste. Näissä tilanteissa tekijän tahallisuus ei kata todellista teon seurausta.¹⁸⁵

Törkeän kunnianloukkauksen uusi tunnusmerkistö tuli voimaan 1.1.2014. Aikaisemmin törkeästä kunnianloukkauksesta tuomittiin, jos rikos tehtiin joukkotiedotusvälineitä käyttämällä tai tieto tai vihjaus muuten toimitettiin lukuisten ihmisten saataville taikka teolla aiheutettiin suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa. Lisäksi rangaistavuuden edellytyksenä oli se, että kunnianloukkaus oli kokonaisuutena arvostellen törkeä.

¹⁸⁴ HE 19/2013 vp, s. 49.

¹⁸⁵ Nuutila 1997 s. 229.

6.1. Suurta vahinkoa tai kärsimystä

Ankaroittamisperusteet ovat suuren kärsimyksen tai erityisen suuren vahingon aiheuttaminen. Toisin kuin kunnianloukkauksen perustekomuodossa (1 kohdassa) törkeässä tekemuodossa vaaditaan, että rangaistava teko on kausaalisesti aiheuttanut kärsimyksen tai vahingon. On mahdotonta määrittää tarkasti, milloin aiheutettu kärsimys suurta. Esimerkiksi avioliiton ulkopuolisten suhteiden paljastaminen aiheuttaa yleisen elämäkokemuksen mukaan tavallisesti suurta kärsimystä etenkin, jos tieto levitetään laajan yleisön saataville. Arviointiin vaikuttavat lisäksi julkaisun muoto ja tekijän tarkoitus.¹⁸⁶ Kärsimyksen suuruudella tarkoitetaan ensisijaisesti kärsimyksen intensiteetistä. Ankaroittamisperuste edellyttää, että rikos on aiheuttanut huomattavasti suurempaa kärsimystä kuin mitä perusmuotoisessa kunnianloukkauksessa.¹⁸⁷

Erityisen suurella vahingolla tarkoitetaan ensisijaisesti erilaisia taloudellisia menetyksiä. Vahinko voi olla myös muunlaista vahinkoa, jota ei voida pitää kärsimyksenä.¹⁸⁸ Vahinko voi olla esimerkiksi menetetyt tai vähentyneet tulonsaantimahdollisuudet.¹⁸⁹ Aiheutetun vahingon suuruutta arvostellaan ensinnäkin objektiivisin kriteerein, jolloin taloudellista vahinkoa voitaisiin yrittää suhteuttaa muissa rikoslajeissa syntyneeseen soveltamiskäytäntöön. Vahingon tuntuvuutta taas arvioidaan loukatun henkilökohtaisten olosuhteiden kannalta, jolloin euromääräinen summa voi huomattavasti vaihdella.¹⁹⁰ Ei voida siis sanoa tarkkaa euromääräistä rajaa sille, milloin aiheutettu vahinko on erityisen suurta.

Ratkaisussa KKO 2013:100 todetaan, että valheellinen vihjaus on esitetty joukkotiedotusvälineitä käyttämällä. Vihjauksella on sen vakava luonne huomioon ottaen aiheutettu X:lle ja Y:lle suurta kärsimystä ja erityisen tuntuva vahinkoa. Perusteluista ei tarkemmin käy ilmi, millaista kärsimystä ja erityisen tuntuva vahinkoa asianomistajille on aiheutunut. Voidaan kuitenkin yleisen elämäkokemuksen perusteella todeta, että silloin kun väitetään henkilön syylistyneen rikokseen, se aiheuttaa kärsimystä. Asianomistajilla oli yritys ja esitettyjen väitteiden mukaan he olivat syylistyneet talousrikoksiin, joten julkaisu aiheutti tuntuva vahinkoa elinkeinotoiminnassa. Toisaalta

¹⁸⁶ Frände ym. 2014 s. 425, 406-407.

¹⁸⁷ HE 19/2013 vp, s. 44.

¹⁸⁸ HE 19/2013 vp, s. 44.

¹⁸⁹ Frände ym. 2014 s. 407.

¹⁹⁰ Lappi-seppälä ym. 2013 s. 673.

ratkaisuselosteesta ei selviä, että julkaisu olisi tosiasiaa aiheuttanut kärsimystä ja erityistä vahinkoa.

Päivi Tiilikka kritisoi oikeustapauskomentissa teon syyksilukemista törkeänä tekemuotona. Hänen mukaansa teon törkeyden kokonaisarvosteluun olisi tullut vaikuttaa se, että uutisesta ilmeni monta kertaa, että kysymyksessä oli vasta rikosepäily, jonka epäillyt kiistivät. Toisen asianomistajan osalta tavallista tekemuotoa olisi voitu perustella myös siten, ettei häntä mainittu nimeltä eikä hänen kuvaansa julkaistu, vaikkakin hän oli uutisesta monien ihmisten tunnistettavissa yrittäjän puolisona.¹⁹¹

6.2. Kokonaistörkeys

Jotta teko täyttää törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, ankaroittamisperusteiden lisäksi teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Hallituksen esityksessä (184/1999) ei ole kokonaistörkeyden arviointikriteereitä, vaan kokonaistörkeyden arviointi on muodostunut KKO:n käytännössä. Kokonaistörkeyden sisältö ei ole muuttunut vuoden 2013 uudistuksessa, vaan pikemminkin KKO:n käytäntö on vahvistettu hallituksen esityksessä. KKO:n antamia ratkaisuja ennen uudistusta voidaan siten edelleen hyödyntää kokonaistörkeyden arvioinnissa.

Hallituksen esityksen mukaan kokonaistörkeyttä arvioitaessa on huomioitava muun muassa valheellisen tai halventavan ilmaisun laatu ja sisältö, se, miten laaja henkilöpiiri tosiasiaa on henkilön tunnistanut tai voinut tunnistaa esitettyjen tietojen perusteella. Lisäksi on huomioitava valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisen taikka halventamisen syy ja tarkoitus samoin kuin muut rikokseen liittyvät seikat. Kokonaistörkeyttä lisää esimerkiksi se, että tiedon levittämisen tarkoituksena ei ole ollut minkään yhteiskunnallisesti merkittävän aiheen käsitteleminen. Kokonaistörkeyteen voi vaikuttaa muun muassa myös se, että kunnianloukkaus sisältää rasistista tai muuta vihapuheen kaltaista kielenkäyttöä.¹⁹²

Tapauksessa KKO 2006:62 on arvioitu kunnianloukkauksrikoksen kokonaistörkeyttä. A oli kirjoittanut pakinatyyllisen kirjoituksen, jossa oli väitetty, että verotarkastaja on jakanut raportin lehdistölle ennen kuin sitä on edes käsitelty Verohallinnossa. Lisäksi pakinassa oli väitetty virheellisesti asianomistajan olevan

¹⁹¹ Tiilikka 2014 s. 397.

¹⁹² HE 19/2013 vp, s. 49.

entinen SMP:n jäsen. Asianomistajaa eli verotarkastajaa ei ollut mainittu nimeltä, mutta pakinassa esitettyjen tietojen perusteella hän oli tunnistettavissa.

KKO:n mukaan kirjoituksessa esitetty väite oli ollut virheellinen, ja väitteestä olisi ollut saatavissa selvitystä eli väitteen oikeellisuus oli ollut mahdollista jälkikäteen tarkistaa. Korkein oikeus linjasi, ettei tällaisen valheellisen tiedon esittäminen ole sallittua edes pakinatyyllisessä kirjoituksessa. Kokonaistörkeyden arvioinnissa tuli huomioida muun muassa kirjoituksen tyyllilaji, esitettyjen valheellisten tietojen tai vihjausten laatu ja sisältö sekä se, miten laaja henkilöpiiri tosiasiallisesti oli henkilön tunnistanut tai voinut tunnistaa kirjoituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Korkein oikeus totesi, että vastaaja oli syyllistynyt vain kunnianloukkaukseen. Menettelyn ei katsottu täyttävän törkeän kunnianloukkauksen tunnusmerkistöä, koska asianomistajan nimeä ei ollut mainittu ja hänen tunnistettavuutensa oli jäänyt melko suppeaksi. Lisäksi arviointiin vaikutti kirjoituksen tyyllilaji. Pakinan kirjoittajalla ei ollut tarkoitus loukata, eikä väitteen esittäminen ollut niin halveksunutta aiheuttava kuin tilanteessa, jos asianomistajan olisi nimenomaisesti todettu syyllistyneen rikokseen.

Ratkaisun KKO 2010:88¹⁹³ perusteluissa korkein oikeus hyväksyi hovioikeuden kunnianloukkauksen törkeysarviointia koskevat kannanotot. Hovioikeuden mukaan Yleisradion MOT-ohjelma oli television asiaohjelma, jonka sisältöä katsoja piti helposti todenmukaisena. Ohjelmassa esitettiin erittäin vakavia syytöksiä X:stä, Y:stä ja Z:sta (yhteys terrorismiin). X, Y ja Z olivat olleet ohjelmasta laajan henkilöpiirin tunnistettavissa, koska ohjelmassa oli kerrottu heidän nimensä ja lisäksi näytetty X:n ja Y:n kuvat. Näillä perusteilla hovioikeus katsoi, että kunnianloukkaukset olivat myös kokonaisuutena arvostellen törkeitä.

7. Yhteenveto tahallisuuden sisällöstä kunnianloukkauksissa

Kunnianloukkauksissa vaadittava tahallisuus ja tahallisuuden sisältö riippuu siitä, tehdäänkö kunnianloukkaus esittämällä toisesta perätön tieto tai vihjaus vai muuten halventamalla toista. Valheellisen tiedon tapauksissa ei siis riitä, että tekijä mieltää tiedon ehkä olevan perätön. Tekijän tulee mieltää, että tieto on todennäköisemmin valheellinen kuin tosi. Tekijän täytyy siis pitää korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan

¹⁹³ Ennakkopäätöksessä KKO 2010:88 syyttäjä vaati A:lle, B:lle ja C:lle rangaistusta kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta. MOT-ohjelmassa oli esitetty, että asianomistajat X, Y ja Z kuulusivat Turussa terrorismia tukevaan ryhmään. Ohjelman aikana näytettiin X:n ja Y:n kuvat siten, että he olivat tunnistettavissa kuvista. Katso myös tämän työn sivu 24.

varsin todennäköisenä sitä, että tieto on valheellinen. Ei voida tarkasti määrittää, milloin tekijä on täytynyt pitää tietoa varsin todennäköisesti valheellisena. Rajanveto riippuu tekijän käytettävissä olevista lähteistä ja lähteiden luotettavuudesta sekä tiedon luonteesta: jos esitetään henkilön syyllistyneen rikokseen, vaaditaan vahvempia perusteita kuin silloin, jos esitetään ravintoloitsijan tehneen huonon ruoka-annoksen.

Tilanteissa, joissa kunnianloukkaus tehdään tosia väitteitä esittämällä, vaaditaan korkeampaa tahallisuutta. Ei siten riitä, että tekijä mieltää halventamisen olevan mahdollista, vaan tekijän täytyy tehdä tietoinen päätös halventamisesta. Tekijän tarkoituksena on halventaa toista henkilöä esittämällä hänestä tosi väite, esimerkiksi syyllistyminen vakavaan rikokseen. Myös näissä tilanteissa rajanveto on hankalaa, ei voida yksiselitteisesti sanoa, milloin tekijällä on loukkaamistarkoitus. Loukkaamistarkoituksen arviointiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa esitetty väite, missä muodossa väite on esitetty, missä tilanteessa ja onko väitteen esittäminen perusteltua.

Jotta teko on kunnianloukkauksena rangaistava, tahallisuusvaatimuksen täytyy täytyä tekohetkellä. Tekijän siis täytyy mieltää tekoa tehdessään, että nyt esitetty väite on varsin todennäköisesti valheellinen tai teko varsin todennäköisesti loukkaa toista henkilöä. Toimittajan täytyy mieltää kirjoituksen julkaistessaan, että kirjoituksessa on varsin todennäköisesti perättömiä väitteitä. Tahallisuutta ei liene poista se, että jälkikäteen selviää, että väitteille olisi ollut riittävät perusteet. Jos tekohetkellä tekijällä ei ollut riittäviä perusteita, teko on tahallinen. Tämä voi aiheuttaa näyttöongelmia. Tilanteissa, joissa kunnianloukkaustunnusmerkistö täyttyy tosia väitteitä esittämällä, tekijän täytyy tekohetkellä tehdä tietoinen päätös toisen halventamisesta.

Tahallisuuden tulee peittää koko tunnusmerkistö, jotta rikosoikeudellinen vastuu syntyy. Peittämisperiaatteen mukaan subjektiivisen tulee peittää objektiivinen. Tahallisuuden ei tarvitse kattaa teon oikeudenvastaisuutta. Tekijän ei tarvitse mieltää, että tekonsa on juuri kunnianloukkauksen tunnusmerkistön täyttävä. Kunnianloukkaussäännöksen ensimmäisessä kohdassa tahallisuuden tulee kattaa se, että esitetty tieto tai vihjaus on perätön ja että väite on omiaan loukkaamaan toista. Riittää, että tekijä ymmärtää, että esitetyt väitteet ovat varsin todennäköisesti perättömiä ja ovat omiaan loukkaamaan toista. Jos tekijä esittää tosia väitteitä, tahallisuuden tulee kattaa väitteiden halventava luonne.

Tahallisuuden käänttöpuoli on tunnusmerkistöerehdys. Kunnianloukkausrikoksissa tekijän tahallisuusvastuu ei toteudu, jos hän ei ollut selvillä kaikista seikoista jotka toteuttavat tunnusmerkistön. Tekijän selvillä oloa arvioidaan muun muassa käytettävissä olevien lähteiden määrällä ja laadulla. Arvioinnissa otetaan huomioon myös lähteiden luotettavuus.

Ennen vuoden 2000 kunnianloukkaussäännösten uudistusta rikoslaissa säädettiin kunnianloukkausrikosten näyttötaakasta, mutta nykyisessä laissa säännöstä ei enää ole. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut oikeuskäytännössään, että rikosprosessissa syytetylle voidaan asettaa näyttötaakka, kunhan näyttötaakka ei ole kohtuuton. Kunnianloukkausrikoksissa syytetyn itse on useimmiten helpointa osoittaa, että hänellä on ollut riittävät perusteet pitää esittämänsä väitettä totena. Etenkin tilanteissa, joissa vastaaja on vedonnut lähdesuojaan, hänen itsensä on helpoin osoittaa perusteita lähteiden luotettavuuden arviointiin. Korkein oikeus on vahvistanut EIT:n mukaisen linjan ratkaisukäytännössään.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut kantaa vaadittavaan näyttökynnykseen. Ratkaisukäytännön perusteella on selvää, ettei väitteen todenmukaisuuden esittämisen näyttökynnys voi olla yhtä korkea kuin rikosprosessin näyttökynnys. Jos esitetään väite henkilön syyllistymisestä rikokseen, näyttökynnys väitteen todenperäisyydestä on korkea, mutta näyttökynnys ei voi olla yhtä korkea kuin itse rikosprosessissa. Toisen kohdan mukaisissa tilanteissa (toisen halventaminen muulla tavoin) näyttökynnys on korkeampi kuin ensimmäisen kohdan mukaisissa tilanteissa, koska vaadittavan tahallisuuden aste on korkeampi.

Uudella neljännen momentin punnintasäännöksellä tuskin on suurta vaikutusta oikeuskäytäntöön. Jo aikaisemminkin korkein oikeus on ottanut huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön, ja toteuttanut niin sanottua välttämättömyysharkintaa. Nyt käytännöstä on säännös laissa. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, uuden momentin tarkoituksena on ennen kaikkea ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaukset sananvapauden käyttämisestä kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.¹⁹⁴ Aikaisemmin KKO arvioi tapauksia EIT:n

¹⁹⁴ HE 19/2013 vp, s. 42.

oikeuskäytännön valossa, nyt RL 24:9.4:n kautta. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2013:70¹⁹⁵ syyte oltaiiin voitu hylätä neljännen momentin vuoksi.¹⁹⁶

Tahallisuuden ja tuottamuksen välinen tarkka rajanveto on siis hankalaa kunnianloukkauksrikoksissa, koska ei voida yksiselitteisesti määritellä, milloin tahallisuus täyttyy. Tahallisuuteen vaikuttaa useita eri seikkoja, joiden mukaan arvioidaan tahallisuuden täyttymistä. Suomalaisessa oikeuskäytännössä on siirrytty pistemäisestä arvioinnista kokonaisuutensa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan. Voidaan kuitenkin todeta korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella, että kunnianloukkauksrikoksissa vaadittava tahallisuus on joko todennäköisyystahallisuutta tai tarkoitustahallisuutta.

¹⁹⁵ Tapauksessa KKO 2013:70 lehdessä julkaistussa artikkelissa oli käsitelty kolmeen henkilöön kohdistunutta epäilyä henkirikosta. Kirjoituksessa todettiin epäillyn olevan 29-vuotias helsinkiläismies. Epäillyn nimeä ei mainittu, mutta hänestä oli esitetty osittain kasvojen alueelta peitetty kuva. Lehtikirjoituksen otsikko oli: ”Tuttava sarjamurhista epäilystä: hän on mielitelevä limanuljaska!”. Kirjoituksessa oli käsitelty epäillyn suhdetta surmattuihin henkilöihin, työhistoriaa ja taloudellista tilannetta.

¹⁹⁶ Tiilikka 2014 (B) s. 165.